

1 / 2024

Kritika prekladu

Priestor na publikovanie výskumov a postrehov v oblasti kritiky prekladu
odborných, umeleckých, ale aj audiovizuálnych textov

Vedecká rada

Predseda vedeckej rady

prof. Mgr. Vladimír **Biloveský**, PhD.
(Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko)

Členky a členovia vedeckej rady a recenzentky a recenzenti

prof. PhDr. Zuzana **Bohušová**, PhD.
(Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko)

doc. PhDr. Martin **Djovčoš**, PhD.
(Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko)

prof. dr. Farzaneh **Farahzad** (Univerzita
Allameh Tabataba'i, Teherán, Turecko)

doc. PhDr. Miroslava **Gavurová**, PhD.
(Prešovská univerzita, Prešov,
Slovensko)

doc. PhDr. Anita **Hufková**, PhD.
(Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko)

Onur **IŞIK**, PhD.
(Univerzita Tokat Gaziosmanpasa,
Tokat, Turecko)

prof. PhDr. Mária **Kusá**, CSc.
(Univerzita Komenského, Bratislava,
Slovensko)

doc. PhDr. Ladislav **Nagy**, PhD.
(Jihočeská univerzita, České
Budějovice, Česká republika)

doc. Mgr. Emília **Perez**, PhD.
(Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra,
Slovensko)

PhDr. Ľubica **Pliešovská**, PhD.
(Univerzita Mateja Bela, Banská
Bystrica, Slovensko)

prof. PhDr. Anna **Valcerová**, CSc.

Redakčná rada

Šéfredaktorka

Mgr. Barbora **Vinczeová**, PhD.

Zástupca šéfredaktorky

PhDr. Martin **Kubuš**, PhD.

Členky a členovia redakčnej rady

Mgr. Marianna **Bachledová**, PhD.

Mgr. Igor **Cintula**, PhD.

Fotografie

Mgr. Patrícia **Hatiarová**

Nida **Kurt**: <https://www.pexels.com/@nida-kurt-5079840/>

Obálka

Mgr. Lukáš **Bendík**

Jazyková redakcia

Mgr. Michael **Dove**

PaedDr. Hedviga **Kubišová**, PhD.

PaedDr. Ivan **Očenáš**, PhD.

Zalomenie textu

Mgr. Barbora **Vinczeová**, PhD.

*Belianum. Vydavateľstvo Univerzity
Mateja Bela v Banskej Bystrici*

Formát: B5

Počet strán: 91

Náklad: 40 ks

ISSN 1339-3405

Tlač financovali

Lingua, communicatio, translatio

www.oz-lct.sk

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

OBSAH

EDITORIÁL	5
<i>doc. Mgr. Emília Perez, PhD.</i>	
ROZHOVOR	9
<i>doc. PhDr. Ladislav Nagy, PhD. a doc. PhDr. Miroslava Gavurová, PhD.</i>	
ŠTÚDIE	
PREKLADATELSKÁ ANALÝZA VYBRANÝCH ASPEKTOV ROMÁNU <i>VTÁKY BEZ KRÍDEL</i>	16
<i>Bc. Adriána Snováková</i>	
KRITIKA PREKLADU SÉRIE FILMOV <i>AVENGERS</i> OD SPOLOČNOSTI MARVEL.....	34
<i>Mgr. Karolína Šikurová</i>	
ROMÁN <i>EMMA</i> V SLOVENSKÝCH PREKLADOCH.....	51
<i>Mgr. Sandra Šubertová</i>	
RECENZIE	
POCTA JÁNOVI VILIKOVSKÉMU IN MEMORIAM.....	67
<i>PaedDr. Hedviga Kubišová, PhD.</i>	
ROZHOVORY O PREKLADĚ	
NA OSI TEÓRIA – DEJINY – PRAX	69
<i>doc. PhDr. Ivan Šuša, PhD.</i>	
ANTOLÓGIA SÚČASNEJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY V PREKLADĚ DO TALIANČINY	73
<i>Mgr. Zuzana Kubusová, PhD.</i>	
AKTUALITY	
ZIMNÁ ŠKOLA PREKLADU	78
<i>Mgr. Patrícia Hatiarová, Mgr. Ivana Božiková, Viktória Slušníková, Bc. Simona Nagyová</i>	
ŠUFLÍK 2023.....	86
<i>Mgr. Barbora Vinczeová, PhD., Lenka Havjarová, Bc. Paulína Božgajiová, Martina Eaves, BA</i>	
BODKA	
ANATÓMIA TRANSLAČNÉHO PROCESU	91
<i>Viktória Slušníková</i>	

EDITORIÁL

EDITORIÁL

alebo

**O zviditeľňovaní sveta prekladu, prekladania
a prekladateľskej profesie****Emília Perez**

Presne pred rokom sa mi dostalo pocty pridať sa ku kolektívu vedeckej rady tohto výnimočného časopisu. *Kritiku prekladu* so zánietením sledujem od jej počiatkov, a už od prvého čísla intenzívne vnímam, s akou vervou, dôslednosťou a vysokou odbornosťou poskytuje časopis priestor pre systematickú reflexiu umenia prekladu a myslenia o ňom. Nadmieru ma však na jeho stránkach teší ešte niečo. Čosi, čo intenzívne cítiť hneď v úvodníku k úplne prvému číslu časopisu (Djovčoš, 2013) a kontinuálne na stránkach ďalších vydaných čísel – silné odhodlanie prispieť k zviditeľňovaniu sveta prekladu, prekladania a prekladateľskej profesie. *Kritika prekladu* sa vo svojich počiatkoch zároveň zviazala k ďalšiemu hodnotnému cieľu, a to k zviditeľňovaniu slovenskej tradície myslenia o preklade, slovenskej tradície kritiky prekladu. Nie schematicky, a nie preto, *lebo sa to patrí*. Motivácia redakcie totiž pramení z presvedčenia, že domáca tradícia má čo ponúknuť a ďalšie generácie na nej dokážu hodnotne stavať. A hoci pre mnohých môže táto formulácia znieť ako kliše, na príklade vlastného pozorovania mi dovoľte toto presvedčenie podporiť.

Tí z nás, ktorých profesijná trajektória sa začala v Nitre, túto hodnotu vnímame veľmi intenzívne. Prirodzene, keď sme sedeli v študentských laviciach, textov Antona Popoviča a Františka Mika sme sa trochu (teda skôr úplne) báli. Naprieč disciplínami a jazykovými špecializáciami nám od prvého ročníka vštepovali hodnotu poznania, ktoré sa vo veľkej miere formovalo v priestoroch, v ktorých sme sa vzdelávali i my a v ktorých napríklad aj dnes sídlime a pôsobíme. Vnímali sme, že ide o zásadné osobnosti so zásadným prínosom. No ako študentstvo sme ich prácu nevedeli celkom uchopiť. Taktiež sme veľmi rýchlo pochopili, že naučiť sa ich naspamäť a dúfať v kúsok šťastia na prekladateľských skúškach asi nebude celkom stačiť.

To, že terminologický a interpretačný aparát z pera spomenutých pánov a celého ich kolektívu je čosi, čoho sa báť netreba a čo je vo svojej podstate *veľmi ľudské, aplikovateľné a krásne*, sme pochopili až mimo ich textov, a to vďaka dvom rovnako zásadným osobnostiam, ktorým by som rada venovala nasledovné riadky. Obe totiž počas svojho pôsobenia významným spôsobom prispeli k rozvoju nášho odboru, rozšírili uvažovanie o preklade i prekladaní a opakovane posilnili jeho pozíciu v momentoch, keď sa k nemu s obľubou ako k disciplíne, ktorá si musela vydoberať svoje miesto, pridávalo často nešťastné aplikačné: „*len*“.

Moje slová obdivu, vďaka a úcty v tomto momente nesmerujú k nikomu inému ako k profesorky Daniele Müglovej a profesorky Edite Gromovej, ktoré počas svojho pôsobenia vychovali naprieč Slovenskom niekoľko generácií výnimočných prekladateľiek a prekladateľov, pedagogičiek a pedagógov či výskumníčov a výskumníkov. Pomohli rozvíjať dedičstvo prístupov nitrianskej školy prekladu, ako i posolstvo slovenskej translatológie. Vytvorili priestor pre ďalšie generácie myslenia o preklade a svojou odbornosťou, skúsenosťou a ľudským prístupom v enormnej miere vytrvalo bojovali za odbor i profesiu na domácich i medzinárodných fórach. S vysokou citlivosťou vždy vnímali, ako sa naša profesia vyvíja a mení, no vždy nás podporovali v presvedčení, že všetky zmeny – aj tie, ktoré intenzívne reflektujeme dnes – sú prirodzenou reakciou na meniace sa požiadavky trhu, ale i potreby spoločnosti podliehajúcej politicko-spoločenským zmenám (Gromová – Müglová, 2018). V kontexte dnešných výziev, ktorým svet (nielen) prekladu a prekladania v oboch aspektoch čelí, osobne vnímam ich posolstvo veľmi intenzívne. Vo svojich prácach totiž nikdy o preklade a prekladateľskej profesii nehovoria ako o pasívnom pozorovateľovi. Naopak, svet prekladu považujú za lakmusový papierik zmien navôkol, na ktoré dokážeme nielen promptne reagovať, ale byť taktiež aktívnymi v kreovaní diania, ktorého chceme byť súčasťou.

Číslo *Kritiky prekladu*, ktoré práve jeho čitateľstvo drží v rukách, nadväzuje na odkaz domácej translatologickej školy a smeruje k naplneniu cieľov, ktoré si časopis vytýčil vo svojich počiatkoch. V úvode čísla zaujme pútavý rozhovor s doc. Ladislavom Nagyom – riaditeľom Ústavu anglistiky Filozofickej fakulty Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach a uznávaným českým prekladateľom, ktorý adresne reflektuje už spomínané hodnotenie prekladu a prekladania nešťastným

slovičkou „len“, pričom upozorňuje, že prekladateľky a prekladateľov často neignoruje iba laická verejnosť, ale i akademická obec. V rozprávaní sa s doc. Miroslavou Gavurovou odkryva, prečo je takéto vnímanie neadekvátne a zároveň, v čom spočíva majstrovstvo prekladateľskej profesie. V aktuálnom čísle ďalej nachádzame veľmi kvalitné a dôsledné kritiky z oblasti prekladu umeleckých a audiovizuálnych textov, ktoré zodpovedne skúmajú vybrané javy v preklade zvolených diel. Všetky tri texty neopomínajú osobnosť a prácu tých, ktorým za existujúce texty vďačíme a preklady skúmajú taktiež v kontexte dobových charakteristík. V záverečných častiach sa stretávame s textami, ktoré nadväzujú na poslanstvo profesoriek, ktorým som venovala predošlé riadky a ktoré dokladujú aktívny prístup, ako aj úprimný a intenzívny záujem najmladších prekladateľských generácií o ďalší rozvoj nášho odboru, myslenia o preklade a profesie. Pre nás, o kúsok starších, neexistuje väčšia radosť ako vidieť úprimné zaniehanie a pokračovanie vlastných snáh v tých, ktorí prešli našimi rukami. Čítanie tohto čísla ma preto naplňa vierou, že o svet prekladu sa nemusíme báť, pretože je nemalo tých, ktorí sú ochotní ho rozvíjať a bojovať za jeho zaslúženú pozíciu.

Predošlé riadky odkazujú na poslanstvo veľikániek slovenskej translatológie, poslanstvo profesorky Daniely Müglovej a profesorky Edity Gromovej. Obe nedávno oslávili významné životné jubileum, ku ktorému by som im v mene slovenskej prekladateľskej komunity rada zaželala všetko len to najlepšie.

Na váš odkaz sme nesmierne pyšní. Ste (a navždy budete) inšpiráciou pre nás všetkých!

Literatúra

Djovčoš, Martin. 2013. Editoriál: Bude reč o kritike prekladu. In: *Kritika prekladu*. Roč. 1, č. 1, 2013, s. 4 – 5.

Gromová, Edita – Müglová, Daniela. 2018. Východiská a tradície výučby prekladu a tlmočenia na Slovensku. In: *Didaktika prekladu a tlmočenia na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2018, s. 11 – 46.

ROZHOVOR

Rozhovor s Ladislavom Nagyom

Pre redakciu časopisu *Kritika prekladu* je ctou, že v r. 2022 sa vedecká rada KP sa rozšírila o prekladateľskú a vedeckú osobnosť doc. PhDr. Ladislava Nagya, Ph.D., riaditeľa Ústavu anglistiky Filozofickej fakulty Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach. Doc. L. Nagy je univerzitným pedagógom, uznávaným českým prekladateľom z angličtiny, literárnym vedcom, publicistom, ale aj trénerom koní. Na svojom konte má takmer 50 prekladov beletrie, filozofických či literárnokritických prác a je laureátom prestížneho ocenenia Magnesia Litera za preklad. Rozhovor s doc. Ladislavom Nagyom vznikol v lete 2023, keď pracoval na preklade posledného románu amerického prozaika Cormaca McCarthyho *Stella Maris*, pričom predtým dokončil preklad predposledného McCarthyho románu *Pasažér (The Passenger)*.

Ak dovoľíš, začnem tým, čo prezradí na internete heslo Ladislav Nagy (prekladateľ) na Wikipédii. Predsa len – je to často prvý zdroj, ktorý si potenciálny hľadač informácií prečíta, keď sa chce o niečom alebo o niekom dozvedieť. A tak sa tam dozvie, že si nielen prekladateľ a vysokoškolský pedagóg, ale aj literárny kritik a publicista. V ktorej z týchto rol sa cítiš najprirodzenejšie?

Vlastne ty role nedokážu úplne odlišit. Možná jsem v tom ovlivněn svým učitelem, profesorem Martinem Hilským, ale i dalšími výraznými českými filology, kteří vnímali svou práci jako kombinaci výuky, popularizace kultury, kterou se profesně zabývali, a překladu. Samozřejmě si vážím těch odborníků, kteří dokáží přispět ke světové vědě, nicméně mám velmi silný pocit, že jakožto učitel na veřejné vysoké škole, tedy člověk placený společností, mám určitý závazek něco společnosti vracet – třeba v té podobě, že budu přispívat k popularizaci anglofonní kultury, zejména tedy literatury. Dalším faktorem je to, že všechny tyto činnosti mě neobyčejně baví. Rád píšu jak texty odborné, tak texty popularizační, publicistické, rád diskutuji se studenty a snažím se jim něco předat, a stejně tak rád vyjadřuji kritické soudy. Jsem přesvědčen, že mluvení o literatuře se bez hodnotových, kritických soudů neobejde. Zrovna to poslední je v naší době – mám ten pocit – v jistém ohrožení. Mám obavu, že se trochu vytrácí schopnost kritické argumentace, tedy takové, která

by šla za ono facebookové „líbí/nelíbí“. To přece zoufale nestačí: je třeba taky argumentovat proč. John Guillory ve své nedávné knize říká, že katedry anglistiky se v poslední době věnují dvěma věcem: buď pouhé deskripci, kdy badatelé popisují často bezvýznamné detaily ze života autora, jímž se zabývají, anebo politické agendě, přičemž poznamenává, že oba tyto aspekty svědčí o nízkém sebevědomí kateder anglistiky. To mi přijde velmi výstižné. Myslím, že se jako filologové musíme vrátit k literární kritice, jež bude nutně založena na hodnotových soudech. A nesmíme se toho bát — i když se často budeme mýlit. Někdy jsou ovšem i omyly velmi cenné.

Aby Ťa čitatelia odlišili od slovenského hokejového útočníka Ladislava Nagy, máš v záhlaví hesla v zátvorke uvedené (prekladateľ). To by naznačovalo, že práve toto je tvoja dominantná rola, ktorá Ťa možno definuje a robí pre verejnosť viditeľným. V jednom zo svojich rozhovorov však uvádzaš, že je v poriadku, ak prekladateľa nevidieť, lebo prekladateľ má stáť v pozadí. Samozrejme, súhlasím s tým, že prekladateľ možno najviac trčí z prekladu vtedy, ak v ňom niečo nesedí. Ako potom posilňovať spoločenské uznanie a následne ohodnotenie prekladateľov, ak majú byť neviditeľní?

Máš pravdu, naprosto souhlasím. Zrovna teď běží v Česku velká diskuse o uznání překladatelů, spojená s mizerným finančním ohodnocením. Je ovšem třeba zdůraznit, že překladatele neignoruje jen laická veřejnost, ale i akademická obec. Jsem dalek toho, abych se nějak domáhal uznání své práce, ale takto ignorovat překladatelskou práci mi přijde krátkozraké. Zažil jsem několikrát, že se na mě kolegové dívali jako na „pouhého“ překladatele, zatímco oni se považovali za akademiky s významnou publikační činností: přitom celý život se zabývali jedním spisovatelem a jejich zahraniční publikace se omezovaly na blízké příhraničí, tedy Slovensko a Polsko. Abych ten tebou citovaný výrok zpřesnil: překladatel by neměl být vidět v textu. Tam musí sloužit autorovi. Pokud podle stylu textu poznám, kdo to překládal, je to podle mě chyba.

Čítala som rozhovor s tebou v novinách, bol primárne viazaný k tvojmu rodnému mestu – a zistila som, že mnohé otázky, na ktoré som sa chcela spýtať ja, si už zodpovedal autorke spomínaného

interview. Tak to skúsím inak. Akú otázku o preklade by si chcel dostať a čo by si na ňu odpovedal?

Asi proť to dělám. Nedokázal bych na ni úplně odpovědět, snad jen, že mě to i po těch letech stále baví.

Ak mám správne informácie, prvý preklad ti vyšiel ako čerstvému absolventovi v roku 2000. Odvtedy si preložil neuveriteľných 45 kníh, ak dobre rátam, niektoré v spolupráci, ale zväčša sám. Opýtam sa najprv na preklady v prekladateľskej dvojici (s Martinom Pokorným či Stanislavom Kolíbalom). Aká je tvoja skúsenosť s takýmto prekladom: má popri zrejmých výhodách aj nejaké nevýhody?

Ty spolupráce nějak vplynuly ze situace. Martin Pokorný je můj o rok starší brilantní spolužák, překládat začal dřív než já a Bloomovu knihu *Kánon západní literatury* jsme si rozdělili, protože byla prostě moc dlouhá a jako začátečník jsem nechtěl překládat takovou „kládu“. V případě Stanislava Kolíbala to bylo tak, že on si vybíral knihy do edice a chtěl se na některých z nich podílet. Ale přemýšlím o těch nevýhodách a nic moc mě vlastně nenapadá, snad jen to, že to je časově náročnější, protože se musíš s partnerem scházet a o věcech diskutovat. Ale věci to jen prospěje.

Zdá sa ti, že s každým ďalším prekladom rastieš, alebo je to už tak trochu rutina? Pýtam sa aj preto, že v niektorých rokoch ti vyšli aj tri či štyri preklady, čo popri povinnostiach pedagóga a vedca bolo iste nesmierne namáhavé.

Rutina je nesmírně důležitá, protože čím víc má člověk rutiny, tím se může soustředit na řešení náročných otázek, které rutinní nejsou. Samozřejmě nikdy se ta práce nesmí stát rutinou v negativním slova smyslu. To, co zmiňuješ, není ale přesný odraz mé práce. Já pracuji prakticky stejným tempem, jen se občas některé překlady zpozdí, takže to pak vypadá, že jsem některý rok byl plodnější.

Za preklad prvého dielu pentalógie Edwarda St Aubyna *Patrick Melrose I.* si získal prestížne ocenenie Magnesia Litera 2020 v kategórii prekladová kniha. Možno je to otázka pre tých, ktorí tvoj preklad posudzovali, ale čím si si podľa teba ako prekladateľ získal hlasy poroty, čo sa ti v tomto preklade podarilo?

To je skutečně otázka na porotce. Snad bych pro slovenské čtenáře upřesnil, že ta cena je za „objevný“ překlad, tedy za překlad autora, který v Česku nebyl dosud známý. Proto ji třeba nelze dostat za překlad Shakespeara nebo T. S. Eliota, k tomu je Jungmannova cena. Myslím, že porotce oslovil St Aubyn. Je to vskutku pozoruhodná a velmi znepokojivá próza.

Chvíľku ešte ostaneme pri preklade. Medzi knihami, ktoré si preložil, je nielen beletria, ale aj viacero odborných prác, ktoré reflektujú aj tvoju pôvodnú študijnú aprobáciu angličtina – filozofia. Preložil si práce, ktoré sa týkajú filozofie i literárnej teórie či kritiky. Si však aj autorom mnohých štúdií a monografií ladených literárnokriticky a esejisticky. Boli pre teba tieto preklady inšpiráciou aj na písanie vlastných kritických úvah o literatúre, a ak áno, v čom?

Určitě ano! Ostatně, i tyto knihy si vybírám tak, aby mi něco daly. Ovlivnil mne Bloom svým nadšením, čtenářskou vášní a téměř zbožštěním literatury, jakkoli úplně jeho přepjatě gnostický pohled nesdílím. Z Haydena Whitea jsem si vzal mnohé o vztahu jazyka a historie. Silně mě inspiruje Pierre Klossowski a jeho úvahy o jazyce a simulakru – z francouzštiny jsem přeložil jeho esej *Nietzsche a začarovaný kruh* a k té knize se stále vracím. V současné době překládám Jonathana Batea, knihu *Píseň o zemi*, což je zase pronikavá studie o vnímání krajiny. I ta mě hodně inspiruje.

Veľmi sa mi páči tvoj trpezlivosť pohľad na prácu prekladateľa. Pripúšťáš, že prekladateľovi sa nie vždy všetko podarí, čo však neznamená, že ho treba na základe jednej zle preloženej knihy hneď odsúdiť. Priznávaš, že si veľmi vďačný za prácu redaktorovi, ktorého pomoc je pre teba neoceniteľná. Rovnako si pripustil, že často prekladáš pod stresom a občas nedodržíš deadline odovzdania, ba že pri niektorých knihách bolo prekladanie až fyzické utrpenie. Mnohí sme sa v tomto výpočte okolností prekladania našli. Chceme sa preto ešte spýtať, či niekde – na úplnom začiatku, bol nejaký mentor, ktorý ťa zasnáročoval do tajov prekladania, ukazoval ti prekladateľské „finty“, ktoré sa nie vždy pri štúdiu jazykov sprostredkujú študentom.

Hodně mi pomohl zmíněný Martin Pokorný, taky další kamarádi Petr Onufer a Viktor Janiš, s nimiž si vyměňuju pravidelně názory. A pak musím zmínit své učitele, s nimiž jsem o překladu často mluvil, zejména Martina Hilského, a taky další překladatele starší generace, jako Pavel Dominik nebo Jiří Josek.

V tvojom pedagogickom portfóliu nájdeme predmety, ktoré súvisia s dvoma okruhmi, literárnym a prekladateľským. Je to naozaj pestrá paleta, od dejín americkej literatúry cez anglosaský modernizmus až po dejiny prekladu. Tento záber je vzhľadom na tvoje výskumné zameranie a prekladateľské skúsenosti pochopiteľný. Mňa však osobitne zaujal predmet *Cesty k literatúre*, ktorý máš takisto uvedený medzi vyučovanými predmetmi. Ako na tomto predmete vedieš k literatúre študentov a aká bola tvoja cesta k literatúre, ktorá ťa dnes, takpovediac, živí?

Ten předmět pouze garantuji. Kurz postavil můj kolega Tomáš Jajtner, já s ním ten program konzultuji a přijde mi velmi zajímavý a vlastně i maximálně aktuální: jak přivést mladé lidi ke čtení, jak jim vysvětlit, že vedle fan fiction a fantasy stojí za to číst spisovatele, kteří jim na první pohled přijdou velice vzdálení: George Eliot, Jane Austen, Geoffrey Chaucer nebo Jonathan Swift.

S tým súvisí aj ďalšia otázka. Svoj čas delíš nielen medzi prácu a rodinu, ale stíhaš aj ďalšie kultúrne a popularizačné aktivity, napr. kultúrny festival Tabook v tvojom rodnom meste Tábor, píšeš nielen pre odborné periodiká ako *Svět literatury*, ale aj pre mnohé české denníky a týždenníky. Článkami o literatúre prispievaš napríklad do kultúrnej rubriky českého *Deníka N*. Prečo toľká aktivita pre záležitosti spojené s literatúrou?

Odpověď je velmi jednoduchá a omlouvám se za stručnost. Protože mě literatura prostě baví. Baví mě ji číst, psát o ní, diskutovat. Přijde mi to tak nějak přirozené. Zároveň to vnímám svého druhu jako povinnost. Když nějakou knihu přeložím a čtenáři o ní chtějí diskutovat, tak je přece nemůžu odmítnout. Stejně tak když učím na vysoké škole a společnost mi dává nějaký plat, pokládám za svou povinnost toto společnosti nějak vrátit, protože společnost, to nejsou jen lidi, kteří přijdou do posluchárny, ale řada dalších čtenářů, kteří mají velmi autentický zájem o knihy.

Ak mám správne informácie, tvoj najnovší prekladateľský počín je román Cormaca McCarthyho *Pasažér (The Passenger)*, ktorý ešte vonia tlačiarenskými strojmi. Keďže viem, že knihy na preklad si už vyberáš, čím si ňa získal McCarthy?

McCarthy je McCarthy. Klasik. Legenda. Když mi překlad Petr Onufer z Arga nabídl, neváhal jsem ani vteřinu. Stejně bych neváhal u DeLilla, Martina Amise, Juliana Barnes, Angely Carter, Muriel Spark a řady dalších. Navíc tenhle McCarthy je velmi obtížný, plný hříček, změn rejstříku... Bral jsem to jako výzvu.

Medzi záľahou prekladov sa pri tvojom hesle na Wikipedii objavuje aj informácia, že trénuješ kone, a pokiaľ viem, koňa aj vlastniš. Predpokladám, že jazda na koni je pre teba po čase strávenom pri počítači skvelý relax. Vidiš nejaké paralely medzi skrotením koňa a skrotením textu či autorovho štýlu pri preklade?

Asi to, že k tomu zvířeti musíš mít stejný respekt jako k překládanému textu. Nelze mu jen vnutit natvrdo svou vůli.

A na záver ešte jedna hypotetická otázka: keby sa 18-ročný Ladislav Nagy mohol ešte raz rozhodnúť, čím bude, stal by sa tým, kým je dnes, alebo by si vybral inú životnú cestu?

Asi bych si vybral stejně. Jsem šťastný, že můžu dělat to, co dělám, jakkoli – jak jsme zmínili výše – prestiž a finanční ohodnocení nejsou nejlepší. Ale teď mohu skutečně odpovědně prohlásit, že toho nelituji. Na druhou stranu, mám tři dcery, všechny se chystají studovat a já bych je chtěl maximálně podpořit... Třeba kdyby ses mě zeptala za pár let, odpověděl bych jinak, že bych si asi vybral lukrativnější povolání. Zatím jsem ale šťastný a nelituji.

Rozhovor pripravila a za odpovede ďakuje Miroslava Gavurová

ŠTÚDIE

PREKLADATELSKÁ ANALÝZA VYBRANÝCH ASPEKTOV ROMÁNU *VTÁKY BEZ KRÍDEL*

Adriána Snováková

snovakovaa.adriana@gmail.com

Abstract

This article focuses on the translation analysis of culture-specific items and proper names in the novel *Birds Without Wings*. The aim of the article is to become acquainted with the most frequently used methods of translation of culture-specific items and proper names in the novel, as well as to determine which translation strategy predominated – either foreignization or domestication. The results showed that the most frequently used method of translation of culture-specific items was transliteration. In the case of proper names, the most frequently used method of translation of proper names was copying. It was found that the strategy of foreignization predominated in the translation.

Keywords: translation as intercultural communication, translation of culture-specific items, translation of proper names, methods of translation.

Úvod

Birds Without Wings je historický román, ktorý napísal britský spisovateľ Louis de Bernières v roku 2004. *Vtáky bez krídel* preložil hneď nasledujúci rok viackrát ocenený prekladateľ Otakar Kořínek. Prekladateľ získal za tento preklad prestížnu cenu, ktorá sa odovzdáva v oblasti umeleckej literatúry – *Cenu Jána Hollého*. O. Kořínek získal toto ocenenie v roku 2006, pričom sa pri preklade stretol so skutočne bohatým kultúrnym textom. Text presýtený geografickými názvami, tureckými reáliami, osloveniami či pozdravmi sa tak stal obrovskou výzvou, s ktorou si prekladateľ obdivuhodne poradil. Aj M. Kusá (2006, s. 6) konštatuje, že Kořínkovi sa podarilo „nielen evokovať geograficky, etnicky a kultúrne pestrý svet autorovho diela, ale sa aj s nevtieravou presnosťou ekvivalentne popasovať s rozprávačsky košatým, často až dokumentárne presným a popisným, na mnohých miestach však aj lyricky obrazným či dramaticky pointovaným a zároveň prosto pôsobiacim textom“.

Príspevok sa delí na dve časti. Prvá časť sa venuje prekladu ako interkultúrnej komunikácii, metódam prekladu kultúrne špecifických prvkov a metódam prekladu vlastných mien, pričom druhá časť

príspevku je zameraná prakticky a zaoberá sa analýzou vybraných kultúrne špecifických prvkov a vlastných mien. Vzhľadom na rozsah príspevku a skutočnosť, že mnohé prekladateľské metódy sa opakovali, neuvádzame všetky príklady, ale len určitú časť z nich, ktoré najlepšie poukazujú na rozdielnosť kultúr, lebo tu zohrávala veľmi dôležitú úlohu. Do jednotlivých kategórií analyzovaných prvkov sme následne vybrali príklady, pri ktorých boli použité rôzne metódy prekladu.

1 Preklad ako interkultúrna komunikácia

Umelecký preklad je špecifický tým, že neprebíha len na úrovni lingvistiky. Proces umeleckého prekladu so sebou prináša nielen nevyhnutnú výmenu informácií medzi dvoma rozdielnymi jazykovými systémami, ale najmä medzi dvoma rozdielnymi kultúrnymi prostrediami. Tento jav možno nazvať aj interkultúrnou komunikáciou (Svítková, 2013). Podľa Rakšányiovej (2005) sa interkultúrne rozdiely môžu objaviť v oblastiach politiky, hospodárstva, kultúry, ale aj v odbornej komunikácii. Prekladateľa nevnímame ako bilingválneho, ale ako interkultúrneho činiteľa, pretože je spätý s vlastným jazykom a kultúrou rovnako ako východiskový text. Na to, aby bola interkultúrna komunikácia úspešná, musí mať prekladateľ interkultúrne vedomie a metodické zručnosti. Nesmieme zabudnúť na to, že každý prekladateľ vstupuje do tejto komunikácie s inými znalosťami, pravidlami, koncepciami a verbálnymi i neverbálnymi komunikačnými systémami. Ak vnímame prekladateľa ako odborníka na interkultúrnú komunikáciu, musíme si byť vedomí, že prekladateľ si musí natréňovať jednak svoje zručnosti, ale aj receptory (Rakšányiová, 2005).

1.1 Metódy prekladu kultúrne špecifických prvkov

Pri umeleckých prekladoch sa často stretávame s problematikou rozdielnosti kultúr. Originál vzniká v inom kultúrnom prostredí (priestore) a čase ako jeho preklad. Mügllová (2018, s. 112) podotýka, že „východiskový text vzniká v konkrétnej komunikačnej situácii v konkrétnom historicko-spoločenskom kontexte a tvoria ho ľudia s individuálnym skúsenostným komplexom. V cieľovej kultúre sa text ocitá v novom prostredí, v novej komunikačnej situácii a spravidla i v novom historicko-spoločenskom kontexte“.

Vilikovský (1984) uvádza, že reprodukcia špecifických prvkov originálu predstavuje problém, ktorý súvisí s prostredím, v ktorom originál vznikol. Význam takýchto prvkov je tesne spojený s jazykom a kultúrnym prostredím originálu, následkom čoho je v novom prostredí ich komunikatívna zložka oslabená. Prekladateľ tak nevystupuje len ako kultúrny mediátor, ale aj ako sprostredkovateľ medzi dvoma jazykmi, ktorého hlavnou úlohou je narúšať jazykové, ale aj kultúrne bariéry (Gromová – Müglová, 2005).

Základom prekladu reálií je porozumenie. Je to práve jazyk, ktorý odráža samotnú kultúru, a preto by prekladateľ mal nevyhnutne rozumieť kultúrnemu významu východiskového textu (Samuelsson-Brown, 2010). Existuje veľa stratégií prekladu reálií, my však budeme vychádzať zo stratégií prekladu, ktoré, vychádzajúc z odbornej literatúry, sformulovala Mária Rafajdusová. Tieto metódy sú kombináciou metód viacerých autorov. Prvou metódou je transliterácia (*transliteration*), ktorá znamená prispôbenie určitého slova výslovnosti a pravopisu podľa ustálených pravidiel transkripcie cieľového jazyka (Sabermahani – Ghazizade, 2017). Kombinácia tejto metódy a Hermansovej (1988) metódy zhody (*copying*) sa využíva najmä pri preklade vlastných mien. Aixelá (1996) pracuje s pojmom ortografická adaptácia (*orthographic adaptation*), ktorá spája metódu transkripcie aj transliterácie. Metóda doslovného prekladu (*literal translation*) sa používa najmä v prípade transparentnosti výrazu východiskového jazyka alebo jeho rovnakej sémantickej motivácie aj v cieľovom jazyku (Newmark, 1981). Vinay a Darbelnet (1995, s. 33) používajú rovnaký termín a definujú metódu doslovného prekladu (*literal translation*) ako „priamy prenos východiskového textu do gramaticky a idiomaticky vhodného cieľového jazyka, pričom úloha prekladateľa sa obmedzuje na dodržiavanie jazykových zvyklostí cieľového jazyka“. Hermansova (1988) metóda nahradenia (*substitution*) je náhrada názvu určitého prvku v cieľovom jazyku za názov vo východiskovom jazyku, ktoré však spolu formálne a/alebo sémanticky nesúvisia. Francúzski teoretici Vinay a Darbelnet (1995) tvrdia, že ekvivalenty majú špecifickú vlastnosť, ktorou je ich syntagmatická povaha, výsledkom ktorej je ich ustálenosť. Metóda, ktorú nazývajú ekvivalencia (*equivalence*), sa tak týka hlavne frazeologizmov, ku ktorým patria príslovia či porekadlá. Metóda konvencie (*convention*) znamená, že určité slovo východiskového jazyka má v cieľovom jazyku zodpovedajúci kultúrny ekvivalent, týka

sa to napríklad historických a geografických termínov (Sabermahani – Ghazizade, 2017). Autorská dvojica Sabermahani – Ghazizade (2017) uvádza metódu vynechania (*deletion*), ktorá znamená vypustenie kultúrnej referencie východiskového textu, ktorá je buď ideologicky alebo štylisticky nevhodná pre čitateľa cieľového textu. V procese transpozície (*shifts of transposition*) dochádza k zmene gramatiky z východiskového do cieľového jazyka, napr. zmena gramatických kategórií či zmena z jednoslovného pomenovania na viacslovné (Daghoughi – Hashemian, 2016). Cieľom kultúrneho oslabenia (*cultural dilution*), ktoré uvádzajú Sabermahani a Ghazizade (2017, s. 39) je „vytvoriť všeobecnejší alebo neutrálnejší termín, aby cieľoví čitatelia ľahšie pochopili kultúrne pozadie východiskového textu“. Kultúrne oslabenie sa často spája s metódou textového doplnenia (*intratextual addition*), pomocou ktorého sa prekladateľ snaží čitateľovi v texte vysvetliť či zjednodušiť význam určitého slova (Aixelá, 1996). Aixelá (1996) uvádza aj metódu opakovania (*repetition*), keď sa prekladateľ snaží zachovať čo najviac z pôvodného výrazu.

1.2 Metódy prekladu vlastných mien

Obzvlášť špecifickou oblasťou translatológie je preklad vlastných mien. Podľa Fernandes (2006), ktorý vychádza z Hermansa (1988), sa v umeleckom preklade môžeme stretnúť s dvoma kategóriami vlastných mien. Prvú kategóriu vlastných mien tvoria konvenčné vlastné mená, ktoré však v procese prekladu zostávajú ‚nemotivované‘, a preto ich nie je potrebné prekladať. Druhou kategóriou sú významovo zafarbené vlastné mená, ktoré môžeme vnímať ako ‚motivované‘ vlastné mená či prezývky. Podľa Vilikovského (1984) sa takéto vlastné mená nazývajú významové, pretože je v nich ukrytý význam – funkcia, charakterová črta postavy či jej vlastnosti. Tieto vlastné mená si vyžadujú, aby boli preložené, pretože pri ponechaní pôvodného mena by došlo k oslabeniu estetickéj funkcie prekladu (Klučariková, 2012).

Aj pri preklade vlastných mien musíme postupovať systematicky, a pomôcť nám môžu práve metódy prekladu vlastných mien. Budeme vychádzať zo štúdie Fernandes (2006), v ktorej sa autor zameral na preklad vlastných mien v detskej literatúre, my sme však toho názoru, že nasledujúce metódy sú aplikovateľné aj vo všeobecnosti. Palacková (2019) tieto metódy prekladu vlastných mien kategorizovala do troch skupín.

Prvú skupinu tvoria metódy, pri ktorých zachováваме rovnaký základ slova. Prvou metódou je ponechanie, ktoré je azda najjednoduchšou metódou. Ak ponecháme vlastné meno aj v cieľovom jazyku, znamená to, že vlastné meno prepíšeme v pôvodnom tvare bez akýchkoľvek ortografických zmien. Ak má cieľový jazyk zaužívané pomenovanie pre určitý objekt, ktorý je však na cudzom území, hovoríme o konvencii. Táto metóda sa využíva napríklad pri preklade geografických názvov. Ďalšou metódou je transkripcia. Pri transkripcii prepisujeme meno buď z jednej abecedy, alebo grafického systému do takého, ktorý je používaný v cieľovom jazyku. V tomto prípade nastávajú ortografické zmeny, pretože vlastné meno prispôbujeme v oblastiach fonetiky, pravopisu či morfológie. Podľa Vinaya – Darbelneta (1995) je transpozícia postup, pri ktorom síce zamieňame slovný druh vlastného mena, no jeho význam je zachovaný.

Druhú skupinu tvoria metódy, keď sa mení základ slova. Prvou metódou je substitúcia, keď dochádza k náhrade mena východiskového jazyka a kultúry menami cieľového jazyka. Z hľadiska formy a/alebo sémantiky tu však nenachádzame vzťah medzi týmito slovami. Palacková (2019, s. 64) vychádza z Aguileryovej (2008) a tvrdí, že pri metóde fonologickej výmeny „autor nahrádza meno východiskového jazyka iným menom cieľového jazyka a kultúry, pričom dbá na zvukovú podobnosť oboch foriem“. Práve substitúcia a fonologická výmena sú si niečím podobné, ale ak porovnáme tieto dve metódy, je zjavné, že pri substitúcii nahrádzame celé slovo, no pri fonologickej výmene ide iba o čiastočnú náhradu, pričom prekladateľ dbá na zvukovú podobnosť. Fonologickú výmenu môžeme nazvať aj čiastočnou substitúciou. **Znovuvytvorenie** je metóda, ktorú využívame pri vlastných menách, ktoré vymyslel autor. Využívame ju hlavne pri preklade funkčných mien. Pri použití tejto metódy sa prekladateľ snaží o rovnaký efekt u čitateľa cieľovej kultúry, aký malo meno vo východiskovej kultúre. Znovuvytvorenie je jedna z najkreatívnejších metód, keďže aj prekladateľ musí vymyslieť nové meno tak, aby zachoval významovú hodnotu. Poslednú skupinu metód tvorí **vynechanie** alebo **pridanie**. Obe tieto metódy sú nežiaduce a prekladateľ by sa im mal vyhnúť (Fernandes, 2006).

2 Preklad kultúrne špecifických prvkov a preklad vlastných mien

V nasledujúcej časti príspevku sa budeme zaoberať hlbšou analýzou vybraných praktických príkladov kultúrne špecifických prvkov a vlastných mien z originálu a prekladu románu *Vtáky bez krídel*. Obmedzený rozsah príspevku nám nedovoľuje uviesť všetky analyzované príklady, takže uvádzame len niektoré z nich. Naš korpus tvorilo 437 excerptov vlastných mien v origináli a rovnaký počet v preklade, ktoré sme následne rozdelili do troch skupín: vlastné mená postáv (184 príkladov), prezývky (30 príkladov) a geografické názvy (223 príkladov). Kultúrne špecifické prvky predstavovali menej početnú kategóriu, keďže sme našli 111 excerptov v origináli a rovnaký počet v preklade, ktoré sme následne taktiež rozdelili do troch skupín: kultúrne špecifické prvky s ekvivalentom v slovenskom jazyku (19 príkladov), kultúrne špecifické prvky vysvetlené v texte (4 príklady) a kultúrne špecifické prvky bez ekvivalentu v slovenskom jazyku (88 príkladov). V závere kapitoly v krátkosti zhrnieme výsledky našej analýzy.

2.1 Kultúrne špecifické prvky s ekvivalentom v slovenskom jazyku

Existencia kultúrneho ekvivalentu v cieľovom jazyku dokáže prekladateľovi výrazne uľahčiť prácu. Slovenský jazyk však disponuje ekvivalentmi určitých kultúrnych prvkov, ktoré sú známe aj v našom kultúrnom prostredí.

de Bernières (2005, s. 251)	Kořínek (2005, s. 225)
<i>And this is how I saw him on Holy Thursday...</i>	<i>Takto som ho videla na Zelený štvrtok...</i>

Špecifické pomenovanie dní spojených s Veľkou nocou môže predstavovať situáciu, keď sa prekladateľ musí snažiť o ekvivalenciu. V angličtine označuje *Maundy Thursday* alebo *Holy Thursday* štvrtok pred Veľkou nocou. V niektorých európskych krajinách sa však používa pomenovanie *Green Thursday*, ktoré vychádza z vtedajšieho zvyku dávať kajúcnikom zelenú ratolesť ako symbol ukončenia 40-dňového predveľkonočného pôstu.¹ Ak vychádzame zo zaužívaného anglického pomenovania použitého v texte – *Holy Thursday*, musíme pristúpiť

¹ *Encyclopaedia Britannica*. 2024. „Maundy Thursday“ [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/topic/Maundy-Thursday>

k nahradeniu zaužívaného názvu tohto pomenovania v cieľovom jazyku, keďže doslovný preklad by viedol k nepochopeniu. Prekladateľ využil metódu konvencie a nahradil slovo východiskového jazyka jeho priamym ekvivalentom v cieľovom jazyku (Sabermahani – Ghazizade, 2017). Došlo tak k náhrade priamym kultúrnym ekvivalentom tohto pojmu v cieľovom jazyku, ktorým je zaužívané slovenské pomenovanie *Zelený štortok*.

de Bernières (2005, s. 501)	Kořínek (2005, s. 438)
<i>... and they agree to sell their abandoned military materiel for a pittance...</i>	<i>... a súhlasia, že predajú opustený vojenský materiál za lacný groš...</i>

Ku kultúrne špecifickým prvkom patria aj frazeologizmy a zaužívané frázy. Aby sme však dokázali v cieľovom jazyku nájsť ekvivalentný prvok, ten sa musí významovo zhodovať s východiskovým frazeologizmom. Samotné slovo *pittance* znamená veľmi malé množstvo peňazí, ktoré niekto dostáva za prácu (Hornby, 2015, s. 1167). Frazeologizmy, ktorých súčasťou je slovo *pittance*, sú *to pay sb a pittance* alebo *to work for a pittance* (Hornby, 2015, s. 1167). V oboch prípadoch znamená *pittance* to isté – lacný peniaz, či už ním niekomu zaplatiť, alebo zaň pracovať. Prekladateľ sa tak dostal do pozície, keď musel hľadať frazeologizmus, ktorý by zodpovedal tomu východiskovému. Samozrejme, mohli by sme túto frazému nahradiť všeobecnejším pomenovaním, ako napríklad *predal (niečo) lacno*, no nebol by zachovaný kolorit. V slovenčine sa veľa frazém, ktoré sa týkajú peňazí, spája práve so slovom *groš*. *Groš*² v hovorom jazyku predstavuje peniaz, ktorý má malú hodnotu. V *Slovníku súčasného slovenského jazyka* je medzi frazémami spájajúcimi sa s týmto slovom aj frazéma *kúpiť/predať za lacný groš*³. Prekladateľ využil metódu ekvivalencie, ktorá sa týka najmä frazeologizmov – majú špecifickú vlastnosť, ktorou je ich syntagmatická povaha (Vinay – Darbelnet, 1995).

2 *Slovník súčasného slovenského jazyka* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: www.slovník.juls.savba.sk

3 *Slovník súčasného slovenského jazyka* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: www.slovník.juls.savba.sk

2.2 Kultúrne špecifické prvky vysvetlené v texte

Kultúrne špecifické prvky použité v texte môžu byť náročné na pochopenie aj pre čitateľa východiskového jazyka. Autor, majúci na pamäti túto možnú neznalosť, sa tak snaží o priblíženie takýchto neznámych prvkov práve metódou textového doplnenia, ktorá sa síce využíva aj pri preklade, no v tomto prípade sa priamo autor snaží čitateľovi vysvetliť význam tohto slova (Aixelá, 1996).

de Bernières (2005, s. 30)	Kořínek (2005, s. 35)
<i>... and there were more conventional houses on the periphery, [...], that were divided into a selamlík, which was, as it were, the reception area, and the haremlík, which was the private quarters.</i>	<i>... a na náprotivnom svahu vyrástli konvenčné domy, ktoré boli rozdelené na selamlyk, teda prijímaciu časť, a haremlyk, čiže súkromné priestory.</i>

V Turecku boli v minulosti domy rozdelené na dve časti, ktoré sa nazývali *selamlyk* a *haremlyk*. Tieto dva názvy sú však pre cieľového čitateľa neznáme a textové doplnenie, objasňujúce tento pojem, je veľmi nápomocné. Keďže samotný význam slova je vysvetlený priamo v texte, budeme sa zaoberať formálnou stránkou prekladu. Podľa *Pravidiel slovenskej výslovnosti* sa v slovenčine spoluhlásky *d, t, n, l* vyslovujú v prevzatých slovách končiacich sa na *-ik, -ík* tvrdo (Král, 1988). Keďže slová (ang.) *selamlík* a (ang.) *haremlík* nepatria v slovenčine medzi zdomácnené slová, zachovanie pôvodného pravopisu by viedlo k nesprávnej mäkkej výslovnosti. Prekladateľ využil metódu transliterácie (prepis) a prispôbil tieto dva pojmy najmä výslovnosti cieľového jazyka (Sabermahani – Ghazizade, 2017).

2.3 Kultúrne špecifické prvky bez ekvivalentu v slovenskom jazyku

Cieľový jazyk nie vždy disponuje kultúrnymi ekvivalentmi. V knihe sa objavili kultúrne prvky z tureckého kultúrneho prostredia, ktoré nebolo možné preložiť, pretože ich preklad výrazovo podobným slovenským slovom by eliminoval pôvodnú kultúrnu hodnotu.

de Bernières (2005, s. 132)	Kořínek (2005, s. 123)
<i>All of them cast glances at Rustem Bey, the aga...</i>	<i>A všetci vrhali kradmé pohľady na agu Rustema Beja...</i>

Dva tituly, ktoré uvádzame, sú *aga* a *bej*. Ako prvý budeme analyzovať titul *bej*⁴, v *Slovníku cudzích slov* je definovaný ako „titul islamského feudála, neskôr nižšieho hodnostára al. úradníka; pán (často súčasť priezviska)“. Keďže ide o titul, ktorý sa nepoužíva v našom kultúrnom prostredí, nemôžeme ho preložiť, ale len prispôbiť zásadám výslovnosti a transkripcie. Prekladateľ zohľadnil výslovnosť a nahradil *y* za *j*, čím využil metódu transliterácie. Ako vyplýva z definície, titul *bej* sa používal ako časť priezviska. Vlastné mená sa v slovenčine píšu s veľkým písmenom, a preto prekladateľ uvádza tento titul veľkým písmenom. Rovnaký postup nemôžeme zvoliť pri prepise titulu *aga*, pretože ten už nie je súčasťou vlastného mena. V *Slovníku súčasného slovenského jazyka* je slovo *aga*⁵ definované ako „titul nižších tureckých úradníkov a dôstojníkov“. Aj v definícii je zahrnuté, že ide o titul z tureckého prostredia, preto ani tu nemôžeme oslabiť kultúrny význam tohto titulu. Prekladateľ sa rozhodol tento titul ponechať v pôvodnej podobe bez zmien.

de Bernières (2005, s. 263)	Kořínek (2005, s. 234)
<i>I sent my bodyguards and servants to stay in the khan, which was very clean and comfortable...</i>	Telesných strážcov a sluhov som poslal bývať do karavanseraja, ktorý bol veľmi čistý a pohodlný...

Pri analýze cudzieho názvu bolo potrebné zistiť, čo vlastne znamená slovo *khan* v angličtine. Slovník *Merriam-Webster* uvádza ako synonymný výraz slovo *caravansary*⁶. *Khan*⁷ však označuje budovu, ktorá slúži ako prístrešok pre cestujúcich. V britskej angličtine sa používa slovo *caravanserai*, ktoré označuje miesto, kde sa mohli cestujúci zdržiavať v ázijských a severoafrických púštnych oblastiach (Hornby, 2015, s. 220). V *Slovníku cudzích slov* je slovo *karavanserail*⁸ definované ako „prístrešie

4 *Slovník cudzích slov* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>

5 *Slovník súčasného slovenského jazyka* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>

6 *Merriam-Webster Dictionary* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.merriam-webster.com/>

7 *Merriam-Webster Dictionary* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.merriam-webster.com/>

8 *Slovník cudzích slov* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/>

pre karavány na púšti“, kde je aj v zátvorke uvedená výslovnosť [-raj] posledných štyroch hlások. Prekladateľ sa rozhodol pôvodné slovo *caravanserai* prispôbiť slovenskej výslovnosti, a preto pristúpil k zmene začiatočného písmena, ktoré sa vyslovuje ako *k*, a rešpektovať výslovnosť posledných hlások, z čoho vzniklo slovo *karavanseraj*. Rozhodnutie prekladateľa považujeme za adekvátne, pretože čitateľ si zo základu slova dokáže vyvodiť, že miesto, o ktoré ide, má niečo spoločné s karavánami.

2.4 Vlastné mená postáv

Mená, ktoré sa v knihe vyskytli, sú pre našu kultúru cudzie, keďže väčšina z nich je charakteristická pre inú kultúru, čomu bol v origináli prispôbený aj ich pravopis. V niektorých prípadoch bolo potrebné prispôbiť ich v slovenskom preklade aj pravopisne.

de Bernières (2005, s. 1)	Kořínek (2005, s. 9)
<i>Philothei</i>	<i>Filotea</i>

Filotea je mladé kresťanské dievča, ktoré však postihol nešťastný osud. Meno je z gréčtiny a znamená Milovaná Bohom, ako sa dozvedáme v knihe, kde sa spomína jej narodenie. Pri preklade tohto mena prekladateľ využil metódu transkripcie a prispôbil ho v oblasti fonetiky a morfológie (Fernandes, 2006). Keďže sa v angličtine dvojica písmen *ph* vyslovuje ako *f*, táto zmena nastala aj pri prepise do slovenčiny a meno bolo prispôbené výslovnosti. Ďalšia zmena, ktorá v mene nastala, je anglická koncovka *ei*, ktorá sa v slovenčine zmenila na *ea*. Väčšina slovenských ženských mien sa končí na písmeno *a*, avšak v slovenčine neznie koncovka *ei* prirodzene. V tomto prípade však išlo o prispôbenie v rámci morfológie, pretože ženské meno končiace na písmeno *a* sa v slovenčine ľahšie skloňuje. V angličtine tento problém nie je, keďže v angličtine sa nesklonuje tak ako v slovenčine.

de Bernières (2005, s. 64)	Kořínek (2005, s. 64)
<i>St. George</i>	<i>sv. Juraj</i>

Vlastné meno *George* má v slovenčine svoj náprotivok, ktorým je meno *Juraj*. Keďže ide o meno kresťanského svätého, slovenskému čitateľovi je táto forma vlastného mena kultúrne bližšia a zrozumiteľnejšia. Z hľadiska formy nie je medzi týmito slovami žiaden vzťah, pretože došlo

k zmene základu slova. To ale neplatí z hľadiska sémantiky, lebo medzi menami je významový vzťah, a to synonymia. Prekladateľ použil metódu substitúcie, ktorá znamená nahradenie mena východiskového jazyka a kultúry menom cieľového jazyka a kultúry (Fernandes, 2006). Ďalší špecifický aspekt tohto mena je, že v angličtine sa píše prívlastok *svätý* s veľkým začiatočným písmenom, no v slovenčine malým začiatočným písmenom. Ide tu o rozdielnosť jazykových systémov, pretože pokiaľ sa v angličtine slovo *saint* vzťahuje na konkrétne meno či osobu, píše sa s veľkým začiatočným písmenom.⁹ V slovenčine však na tejto rozdielnosti nezáleží a slovo *svätý* sa píše s malým začiatočným písmenom.

de Bernières (2005, s. 94)	Kořínek (2005, s. 90)
<i>Tamara</i>	<i>Tamara</i>

Tamara je odvrhnutá manželka Rustema Beja, ktorá sa vlastnou vinou priviedla do záhuby. Ženské meno *Tamara* sa používa aj v slovenskom jazyku, a to v úplne rovnakej forme ako v origináli. Prekladateľ tak zvolil metódu ponechania a prepísal vlastné meno v pôvodnom tvare bez akýchkoľvek zmien (Fernandes, 2006).

2.5 Prezývky

Prezývky predstavujú pri preklade vlastných mien samostatnú kategóriu, pretože sa na ne vzťahuje výnimka o prekladaní vlastných mien. Prezývky by sme mali prekladať, pokiaľ majú význam, ktorý nám následne odhalí niečo o danej postave.

de Bernières (2005, s. 71)	Kořínek (2005, s. 70)
<i>Lydia the Barren</i>	<i>Lýdia Jalová</i>

Lýdia je manželka kresťanského kňaza otca Christoforosa. *Lýdia* nemohla mať deti a všemožnými spôsobmi sa snažila nájsť spôsob, akým otehotnieť. Jedla lístočky, na ktorých boli napísané verše z Koránu, modlila sa, prosila, no nezaberali ani žiadne medicíny. *Lýdiu* tak ľudia začali prezývať *Jalová*. Aj pri tejto prezývke bolo potrebné zohľadniť význam, ktorý prezývka nesie. *Lýdia* bola pravdepodobne neplodná.

⁹ Capital Letters and Abbreviations: Capital Letters. 2024. University of Sussex [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.sussex.ac.uk/informatics/punctuation/capsandabbr/caps>

Prídavné meno *barren* môžeme definovať ako prívlastok opisujúci situáciu, keď žena nemôže mať deti (Hornby, 2015, s. 110). Tento aspekt musíme pri preklade zohľadniť, a tak zvážiť, ktoré slovo by najlepšie vystihlo túto vlastnosť. *Barren* sa však v súčasnej angličtine nepoužíva často, keďže bolo nahradené jeho synonymom *infertile* (Hornby, 2015, s. 110). Samozrejme, aj v slovenčine máme prídavné meno *infertilný/á*, ktoré by sa však z hľadiska doby nehodilo do príbehu odohrávajúceho sa na začiatku 20. storočia. Staršie slovo, ktoré by vystihovalo Lýdiinu vlastnosť neplodnosti, je *jalový/á*. Sme toho názoru, že aj neutrálny výraz *neploďný/á* by mohlo byť vhodným riešením, ale, ako sme už spomenuli, do príbehu je vhodnejšie použiť staršie slovo, keďže toto je použité aj v anglickom origináli.

de Bernières (2005, s. 40)	Kořínek (2005, s. 43)
<i>The Blasphemer</i>	<i>Rúhač</i>

Rúhač je žobrák, ktorý vysedáva na priedomiach a medzi ľuďmi je to najneoblúbenejší žobrák. Vždy, keď vidí kňaza, či už moslimského alebo kresťanského, vykrikuje neslušné veci. Kňazom nadáva, vykrikuje vulgárne slová a uráža ich. Toto nutkanie ho postihlo krátko potom, ako sa naučil rozprávať, čo svedčí o nejakej chorobe. Nikto síce nepozná jeho krstné meno, ani odkiaľ prišiel, ale kvôli svojmu správaniu si vyslúžil spomenutú hanlivú prezývku. Nepreloženie prezývky by značne ochudobnilo čitateľa, pretože by nerozumel, prečo dostal žobrák prezývku, ktorá vlastne funguje ako jeho krstné meno. Pri prekladaní prezývky bolo potrebné zachovať vlastnosť žobráka, a to jeho kofliktnú povahu, nutkanie urážať a dehonestovať kňazov. Ak teda vezmeme do úvahy rúhavé správanie postavy, je prezývka *Rúhač* úplne vystihujúca.

2.6 Geografické názvy

Väčšina geografických názvov odkazuje na miesta v Ázii, ktoré opäť nemusia byť slovenskému čitateľovi známe a dokonca nemajú ani slovenský ekvivalent. Pri geografických názvoch musíme mať na mysli aj existenciu slovenských ekvivalentov týchto názvov.

de Bernières (2005, s. 147)	Kořínek (2005, s. 135)
<i>Aegean Sea</i>	<i>Egejské more</i>

Egejské more sa radí k tým geografickým názvom, o ktorých predpokladáme, že sú slovenskému čitateľovi známe. Tento vžitý názov sa nachádza v *Zozname exoným*¹⁰, takže ide o názov, ktorý má svoju vlastnú pravopisnú podobu nezávislú od podoby východiskového jazyka. Prekladateľ využil metódu konvencie, ktorá znamená, že cieľový jazyk má zaužívané pomenovanie pre určitý, v tomto prípade geografický objekt (Fernandes, 2006). *Aegean Sea* bolo tak nahradené konvenčnou formou cieľového jazyka, a to *Egejské more*.

de Bernières (2005, s. 26)	Kořínek (2005, s. 31)
<i>Eskibahçe</i>	<i>Eskibahçe</i>

Eskibahçe je mesto, v ktorom sa odohráva veľká časť príbehu. Mesto však v súčasnosti neexistuje a ľudia si o ňom hovoria, že v ňom prebýva veľa duchov. Keďže nejde o frekventovaný názov, neexistuje ani slovenské exonymum. Keby slovo neobsahovalo písmeno *ç*, ktoré nie je súčasťou slovenskej abecedy, mohli by sme použiť metódu ponechania. Slovenčina používa latinskú abecedu, v ktorej písmeno *ç* nie je. Prekladateľ tak musel pristúpiť k transkripcii, čo znamená, že prepísal meno z jednej abecedy do takej, ktorá je používaná v cieľovom jazyku. I keď nešlo o celé meno, ale len jedno písmeno, hovoríme o transkripcii a následnej ortografickej zmene, ktorá nastala pri prispôsobovaní v oblasti fonetiky (Fernandes, 2006). V dôsledku toho sa písmeno *ç* zmenilo na *č* používané v slovenskej abecede.

de Bernières (2005, s. 16)	Kořínek (2005, s. 22)
<i>Austria-Hungary</i>	<i>Rakúsko-Uhorsko</i>

Geografický názov *Austria-Hungary* môže byť v angličtine zavádzajúci, keďže druhá časť názvu *Hungary* má v preklade do slovenčiny dva významy: 1. štát Maďarsko nachádzajúci sa v strednej 10 *Zoznam exoným*. Aktualizované 2022. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-geograficky-objektov-z-uzemia-mimo-sr/>

Európe¹¹, 2. historický štát Uhorsko, ktorý bol súčasťou *Rakúsko-Uhorska*¹². Slovo *Hungary* má síce dva významy, v slovnom spojení *Austria-Hungary* je však jasné, že sa stretávame s druhým významom tohto slova. Aj tento geografický názov prekladateľ preložil metódou konvencie.

de Bernières (2005, s. 68)	Kořínek (2005, s. 67)
<i>Taurus Mountains</i>	<i>pohorie Taurus</i>

Geografický názov *pohorie Taurus* označuje pohorie, ktoré sa nachádza v Turecku. Na rozdiel od slovenčiny sa v angličtine v geografických názvoch píše na začiatku každého slova veľké písmeno¹³. V *Zozname exoným*¹⁴ je vžitý slovenský názov tohto pohoria, ktoré je však rovnaké ako v angličtine – *Taurus*. Ak by sme však nešpecifikovali, že ide o pohorie, ako je to aj v anglickom origináli, čitateľovi by nebolo jasné, o čo ide. Prvé slovo názvu *Taurus* bolo ponechané v pôvodnom tvare, čo znamená, že prekladateľ použil metódu ponechania. No pri druhom slove *Mountains* pristúpil prekladateľ k prekladu a preložil slovo ako *pohorie*. V slovenskom jazyku nepíšeme názvy geografických objektov s veľkým písmenom, pokiaľ nejde o ich oficiálny názov, a preto prekladateľ prispôbil slovo slovenskému pravopisu.

2.7 Zhrnutie výsledkov analýzy

Vzhľadom na skutočnosť, že naša výskumná vzorka bola vyčíslená presne, následne sme vedeli určiť najpoužívanejšiu metódu prekladu kultúrne špecifických prvkov a vlastných mien na základe konkrétnych čísel. Pri preklade kultúrne špecifických prvkov sme dospeli k záveru, že metóda transliterácie bola využitá v 60 príkladoch, metóda opakovania v 31 príkladoch, metóda konvencie v 16 príkladoch, metóda ekvivalencie v troch prípadoch a metóda doslovného prekladu v jednom

11 *Oxford Learner's Dictionaries* [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

12 *Encyclopaedia Britannica*. „Austria-Hungary“ [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.britannica.com/place/Austria-Hungary>

13 Capital Letters and Abbreviations: Capital Letters. 2024. University of Sussex. [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.sussex.ac.uk/informatics/punctuation/capsandabbr/caps>.

14 *Zoznam exoným*. Aktualizované 2022. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-geograficky-objektov-z-uzemia-mimo-sr/>

príklade. Z uvedených výsledkov vyplýva, že pri preklade kultúrne špecifických prvkov bola najčastejšie používaná metóda transliterácie. Po zosumarizovaní metód prekladu vlastných mien sme dospeli k záveru, že metóda ponechania bola celkovo využitá v 224 príkladoch, metóda konvencie v 89 príkladoch, metóda transkripcie v 79 príkladoch, v 29 príkladoch metóda prekladu prezývky a v 16 príkladoch metóda substitúcie. Z uvedených výsledkov vyplýva, že metóda, ktorá bola využívaná najčastejšie, je metóda ponechania. Obe tieto metódy, transliterácia a ponechanie, sú príznačné pre ponechávajúci princíp.

Záver

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, ktoré prekladateľské metódy boli pri preklade kultúrne špecifických prvkov a vlastných mien použité v románe *Vtáky bez krídel* najčastejšie, a zároveň na základe použitých metód prekladu určiť, či pri preklade týchto kategórií prevládal ponechávajúci alebo nahradzujúci princíp.

Na základe metód analýzy, komparácie a syntézy sme dospeli k záveru, že najčastejšie používanou metódou prekladu kultúrne špecifických prvkov bola metóda transliterácie, čo znamená prispôbenie určitého slova v origináli výslovnosti a pravopisu v cieľovom jazyku. Pri preklade vlastných mien bola najpoužívanejšou metódou prekladu metóda ponechania, čo znamená, že vlastné meno bolo do cieľového jazyka prenesené bez akýchkoľvek zmien. Z toho vyplýva, že v oboch kategóriách prevládal ponechávajúci princíp.

Je dôležité uvedomiť si, že pri preklade kultúrne špecifických prvkov nie je vždy potrebné cudzí prvok za každú cenu prekladať alebo nahrádzať domácim prvkom. Každý prekladateľ by mal zohľadniť špecifiká prekladanej literatúry, jej zámer a funkciu. I keď v texte, ktorý sme analyzovali, prevládal ponechávajúci princíp, nenarušilo to zrozumiteľnosť ani komunikatívnosť textu. Rovnako tak aj vlastné mená, ktoré sú z cudzej kultúry, istým spôsobom prispievajú k exotickosti textu, ktorú je potrebné zachovať. Vo všeobecnosti tak možno konštatovať, že aj prevládajúci ponechávajúci princíp v určitých oblastiach prekladu môže prispieť k adekvátnemu a kvalitnému prekladu.

Literatúra

- AGUILERA, E. C. 2008. *The Translation of Proper Names in Children's Literature*. [cit. 2024-01-26]. URL: <http://anilij.uvigo.es/docs/revista/2009.pdf#page=47>
- AIXELÁ, J. F. 1996. Culture-specific Items in Translation. In: ÁLVAREZ, R. – VIDAL, C-A. Eds. *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1996, s. 52 – 78. ISBN 1-85359-351-6.
- Capital Letters and Abbreviations: Capital Letters. University of Sussex. [cit. 2024-01-26]. URL: <https://www.sussex.ac.uk/informatics/punctuation/capsandabbr/caps>
- DAGHOUGH, S. – HASHEMIAN, M. 2016. Analysis of Culture-specific Items and Translation Strategies Applied in Translating Jalal Al-Ahmad's by the Pen. In: *English Language Teaching*. ISSN 1916-4742, 2016, roč. 9, č. 4, s. 171 – 186. [cit. 2024-01-26]. URL: <https://ccsenet.org/journal/index.php/elt/article/view/58351>
- DE BERNIÈRES, L. 2005. *Birds Without Wings*. London: Vintage, 2005. 625 s. ISBN 978-0-099-47898-0.
- DE BERNIÈRES, L. 2005. *Vtáky bez krídel*. Preložil Otakar KOŘÍNEK. Bratislava: SLOVART, 2005. 552 s. ISBN 80-8085-048-8.
- Encyclopaedia Britannica*. 2024. [cit. 2024-01-26] URL: <https://www.britannica.com/>
- FERNANDES, L. 2006. *Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play*. [cit. 2024-01-26]. DOI: <https://doi.org/10.14456/nvts.2006.5>
- GROMOVÁ, E. – MÜGLOVÁ, D. 2005. *Kultúra – Interkulturalita – Translácia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2005. 102 s. ISBN 80-8050-946-8.
- HERMANS, T. 1988. *On translating proper names, with reference to De Witte and Max Havelaar*. In: Wintle, M. J. (Ed.) *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of His Retirement*. London: Athlone, s. 11 – 24. ISBN 978-1-4742-8491-2.
- HORNBY, A. S. 2015. *Oxford Learner's Dictionary*. Ninth Edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, 1820 s. ISBN 978-0-19-479879-2.
- KLUČARIKOVÁ, D. 2012. Problematika prekladu funkčných mien v diele J. R. R. Tolkiena *Pán prsteňov*. In: Kozáková, L. – Starovecká, Z., eds. *Prekladateľské listy 1: Teória, kritika, prax prekladu*. Bratislava: Univerzita

Komenského v Bratislave, 2012, s. 29 – 34. ISBN 978-80-223-3219-4.

KRÁL, A. 1988. *Pravidlá slovenskej výslovnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988, 632 s.

KUSÁ, M. 2006. Cena Jána Hollého za preklad 2005. In: *Knižná revue*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006, roč. XVI, č. 12, s. 6. ISSN 1210-1982.

Merriam-Webster Dictionary. 2024. [cit. 2024-01-26]. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/khan>

MÜGLOVÁ, D. 2018. *Komunikácia, tlmočenie, preklad alebo Prečo spadla Babylonská veža?* 2. vyd. Bratislava: Enigma Publishing, 2018, 434 s. ISBN 978-80-8133-074-2.

NEWMARK, P. 1981. *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press, 1981. 200 s. ISBN 0-08-024602-8.

Oxford Learner's Dictionaries [online]. [cit. 2024-01-26]. Dostupné na: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

PALACKOVÁ, K. 2022. Analýza prekladu vlastných mien v diele *Ako si vycvičiť draka*. In: *Kritika prekladu*. Banská Bystrica: Belianum, 2022, roč. VII, č. 2, s. 61 – 79. ISSN 1339-3405.

RAFAJDUSOVÁ, M. 2022. Komentovaný preklad kultúrne špecifických prvkov v diele *The Way Of Kings*. In: *Kritika prekladu*. Banská Bystrica: Belianum, 2022, roč. X, č. 1, s. 23 – 42. ISSN 1339-3405.

RAKŠANYIOVÁ, J. 2005. *Preklad ako interkultúrna komunikácia*. Bratislava: AnaPress, 2005. 141 s. ISBN 8089137091.

SABERMAHANI, A. – GHAZIZADE, A. 2017. A Study of Translators' Approach in Dealing with Culture-specific Items in Translation of Children's Fantasy Fiction. In: *Journal of Language and Translation*. 2017, roč. 7, č. 2, s. 35 – 42. [cit. 2024-01-26]. URL: https://tlt.stb.iau.ir/article_532577_f9c975b7aad-c5ae1e251d18966a76a14.pdf

SAMUELSSON-BROWN, G. A. 2010. *Practical Guide for Translators*. Fifth edition. Great Britain: Short Run Press Ltd., 2010. 201 s. ISBN-13: 978-1-84769-259-7.

Slovník cudzích slov. 2024. In: *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV*. [cit. 2024-01-26]. URL: <https://slovník.juls.savba.sk/>

Slovník súčasného slovenského jazyka. 2024. In: *Slovníkový portál Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV*. [cit. 2024-01-24]. URL: <https://slovník.juls.savba.sk/>

SNOVÁKOVÁ, A. 2023. *Prekladateľská analýza vybraných aspektov románu Vtáky bez krídel*. Bakalárska práca. Banská Bystrica, 2023. 50 s. [cit. 2024-

- 01-26]. URL: [https://www.skgeodesy.sk/sk/ugkk/geodezia-kartografia/standardizacia-geografickeho-nazvoslovia/nazvy-geografickych-objektov-z-uzemia-mimo-sr/](https://opac.crzp.sk/?fn=docview2ChildC1J018&record=F806E6B7D49B8C8B1A6DFCF8458C&seo=CRZP-Prehliadanie-pr%C3%A1cSVÍTKOVÁ, M. 2013. Umelecký preklad ako osobitný druh jazykovej a interkultúrnej komunikácie. In: <i>Opera Slavica: Slavistické rozhledy</i>. Brno: Masarykova univerzita, 2013, roč. XXIII, č. 4, s. 345 – 351. ISSN 2336-4459.</p><p>VILIKOVSKÝ, J. 1984. <i>Preklad ako tvorba</i>. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 s.</p><p>VINAY, J-P. – DARBELNET, J. 1995. <i>Comparative Stylistics of French and English. A Methodology for Translation</i>. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1995, 380 s. ISBN 90 272 1611 8.</p><p><i>Zoznam exoným</i>. Aktualizované 2022. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky. [cit. 2024-01-26]. URL: <a href=)

KRITIKA PREKLADU SÉRIE FILMOV *AVENGERS* OD SPOLOČNOSTI MARVEL

Karolína Šikurová
ksikurova@gmail.com

Abstract

The paper deals with the audio-visual translation of four Avengers films by Marvel. It aims to interpret the films through the translation criticism of the French theorist Antoine Berman. It focuses on the problematic and creative textual zones of both the original and the translation. Through the method of comparative analysis, it examines the Slovak subtitles on the linguistic, translational, cultural and semantic levels, while focusing on proper nouns, idioms, vulgarisms, and slang expressions as key elements of the text. The conclusions of the analysis evaluate and explain the (in)adequacy of the selected linguistic units and evaluate the translation as a whole.

Keywords: translation criticism, audiovisual translation, subtitles, Antoine Berman, translation concept, Marvel.

Úvod

Niet pochýb, že v súčasnosti si vymyslení superhrdinovia každý deň získavajú viac a viac srdcia mladej, ale aj staršej generácie na celom svete. Výnimkou nie sú ani postavy z filmového sveta od spoločnosti Marvel, ktorého fiktívny, ale zato fascinujúci vesmír je nekonečnou prechádzkou plnou akcie a vzrušenia. Ich diela sú síce sprostredkovateľom zábavy, ale na druhej strane aj nádejou, že dobro vždy zvíťazí nad zlom.

Predmetom nášho výskumu sú mimoriadne obľúbené filmové hity, tzv. marvelovky, pri ktorých nás zaujíma prekladová koncepcia filmovej série *Avengers*. Prostredníctvom analyticko-hodnotiaceho rozboru a prekladovej kritiky Antoina Bermana sa zameriame na sledovanie prekladateľských riešení a ich adekvátnosti pri štyroch filmových dielach zo série *Avengers* s dôrazom na titulkovanie. Zároveň budeme pri konkrétnej analýze brať ohľad na fungovanie prekladu v cieľovom prostredí. Terčom našej kritiky prekladu bude taktiež zhodnotiť jazykovú kvalitu prekladu z pohľadu rôznych jazykových rovín.

Antoine Berman a jeho ponímanie kritiky prekladu

Kritika prekladu môže na prvý pohľad vzbudzovať negatívne konotácie, ale nemali by sme ju tak vnímať. Najčastejšie sa zameriava na jazykové, štylistické a kultúrne odtienky prekladu, teda ako sa tieto aspekty prenášajú z jedného jazyka do druhého, pričom by mala dielo hodnotiť aj z pozitívneho hľadiska. Bachledová (2017, s. 57) charakterizuje túto oblasť prekladu ako jednu „z *metód, ktorými sa dá korigovať kvalita prekladových textov*“. Môže zahŕňať porovnanie východiskového textu s cieľovým textom, ako aj hľadanie gramatických chýb, nepresností alebo nedostatkov vo význame. Treba však poznamenať, že kritika prekladu má viac funkcií ako len hodnotiť prekladové texty. Kritika prekladu by tak nemala byť len súčasťou teórie, ale mala by slúžiť najmä prekladateľom ako návod na zlepšenie ich práce (Ilek, 1986).

Podľa francúzskeho translatológa A. Bermana (1995) môže existovať mnoho rôznych metód kritiky prekladu, rovnako ako existuje mnoho teórií prekladu, preto si každý prekladateľ môže podľa svojich konkrétnych cieľov definovať prekladateľský projekt. Kritika je podľa neho ontologicky spätá s dielom, ale rovnaký význam a nevyhnutnosť kladie aj kritike prekladu, ktorá je potrebná pre potenciálnych teoretikov a čitateľov, aby mohla vplývať na ďalšie texty. Berman (ibid.) preto poukazuje na to, že ak je literárna kritika podstatnou súčasťou života literárnych diel, rovnaká hodnota sa musí pripisovať aj kritike prekladu. Tvrdí, že každý kritik si môže vytvoriť vlastnú analytickú cestu podobne ako prekladateľský projekt, ktorý môže byť modulovaný na základe špecifických cieľov a prispôsobený všetkým štandardizovaným typom textov. Následne vypracoval vlastnú metódu analýzy prekladu, ktorá je rozdelená na niekoľko krokov: oboznámenie sa s prekladom, oboznámenie sa s originálom, prekladateľská pozícia (názory prekladateľa na preklad), prekladateľský projekt (výber textu, zámer, formálne záležitosti cieľového produktu, obsah a ne-obsah paratextov či vysvetliviek) a prekladateľov obzor (sociokultúrno a literárne informácie o pôvodnom diele v cieľovej kultúre), analýza prekladu a produktívna kritika (potrebná najmä vtedy, ak je preklad príliš chybný).

Interpretácia východiskových diel

Filmy *Avengers* štúdia Marvel otvorili novú éru superhrdinskej kinematografie a odštartovali rozvoj akčného sci-fi žánru. Všetky štyri

filmové snímky z filmovej série *Marvel Cinematic Universe* vychádzajú z námetu komiksov *Avengers* z vydavateľstva Marvel Comics. Prvé dve časti režíroval americký scenárista Joss Whedon a posledné dve Russovci, bratská dvojica filmových a televíznych režisérov (imdb.com). Medzi hlavných superhrdinov patria Iron Man, Kapitán Amerika, Hulk, Čierna vdova, Thor, Hawkeye. Motiváciou všetkých vymenovaných postáv je poraziť nepriateľov a zachrániť svoj fiktívny svet, čo vyjadruje aj idea týchto akčných filmových diel: dobro vždy zvíťazí nad zlom a láska nad nenávisťou.

V daných filmoch sa vyskytujú tri typy konfliktov: konflikt medzi hrdinami a zloduchmi, konflikt medzi Avengermi i vládou, ale aj konflikt medzi sebou navzájom. Najčastejší je boj medzi Avengermi a zloduchmi, ktorý je hlavnou dejovou líniou vo všetkých štyroch filmoch. Hlavné záporné postavy sa však od prvého po štvrtý film trochu menili – v *Avengers: Pomstiteľia* (2012) sa stretávame s Thorovým bratom Lokim a jeho mimozemskou armádou; v *Avengers: Vek Ultrona* (2015) s umelou inteligenciou Ultron, ktorú zostavil sám Iron Man, a nakoniec v posledných dvoch filmoch *Avengers: Nekonečná vojna* (2018) a *Avengers: Endgame* (2019) s Thanosom a jeho tímom, ktorý sa snaží získať všetkých päť kameňov nekonečna.

Popularita marveloviek

Spoločnosť Marvel dominuje komiksovému, ale aj filmovému žánru už dlhé roky. Vytvorili viac ako 200 superhrdinov, ktorými si dokázali získať milióny fanúšikov. Od roku 2008 zarobilo ich 30 MCU filmov viac ako 17 miliárd dolárov, na Rotten Tomatoes (internetovom portáli filmových recenzií) získali v priemere pôsobivé hodnotenie 84 %, 64 ocenení a nominácií. Takmer trojhodinové *Avengers: Endgame* (2019) a *Čierny Panter: Navždy Wakanda* (2022) získali napriek svojej dĺžke pozitívne recenzie, bol po nich vysoký dopyt a diváci odchádzali z kín s veľkým nadšením. Otázkou je, ako dokáže táto spoločnosť komunikovať so svojimi recipientmi po celom svete prostredníctvom komiksových superhrdinov a získavať tak popularitu na každom kroku.

S cieľom zvýšiť sledovanosť sa vo filmoch vyskytujú kaskadérske kúsky, ktoré plne odrážajú schopnosti a osobnostné charakteristiky superhrdinov. V akčných filmoch zohrávajú veľkú úlohu zvukové efekty a najmä kvalitné CGI (počítačom generované efekty a grafika). Dokážu

divákov vniesť do filmu a umožňujú im zažiť pocit, že sú súčasťou deja. Okrem toho sa spoločnosti darí lákať divákov na veľké herecké mená ako Chris Evans, Robert Downey Jr, Scarlett Johansson, Chris Hemsworth, Mark Ruffalo a Jeremy Renner.

Príbehy o životoch superhrdinov dokázali aktéri desaťročia rozširovať a popularitu získavali najmä vďaka tomu, že fanúšikovia ocenili rozmanitosť a rozsah ich spoločného vesmíru, tzv. multiverza, v ktorom sa rôzne postavy prekvapivým spôsobom prelínali (Wilson, 2022). Režiséri nesklamali ani v roku 2021, keď predstavili film *Spider-man: Bez domova* a divákovi priniesli spojenie až troch vesmírov preplnených veľkolepými superhrdinami, ale aj zloduchmi. Skutočnosť, že filmový svet vytvorený spoločnosťou Marvel má od našej reality pomerne ďaleko, však nebránila tvorcom v tom, aby vo svojich audiovizuálnych dielach venovali pozornosť aj rôznym sociálnym problémom, ako napr. rasizmu, duševnému zdraviu, sexuálnemu násiliu, nerovnosti a mnohým ďalším.

Waibel (2018) sa vo svojom článku zmieňuje aj o tom, ako majú ľudia, resp. fanúšikovia, tendenciu vidieť sa v určitých superhrdinoch. Ak sa napríklad pozrieme na kapitána Ameriku, bol to iba obyčajný muž, Steve Rogers, ktorý sa stal superhrdinom, ale aj po získaní nadľudských schopností stále čelil situáciám, s ktorými sa stretávajú bežní ľudia: bolesť zo straty milovanej osoby, bezpodmienečná láska k najlepšiemu priateľovi a každodenný boj, v ktorom sa snaží robiť správne rozhodnutia. Týmito činmi nás povzbudzuje, aby sme prekážkam čelili rovnako hrdinsky a ohľaduplne ako on. Okrem toho bol pre fanúšikov významným momentom aj film *Čierny Panter* z roku 2018, v ktorom prvýkrát zdôraznili tzv. afrofuturizmus¹. Môžeme si to všimnúť na kostýmoch či celkovo vo Wakande, v mieste, kde žijú. Herecké obsadenie dokonca chodilo na premiéry po celom svete v tradičnom africkom odeve, čo tiež viedlo k tomu, že sa mnohí Afroameričania pokúšali nadviazať na svoje korene, a preto sa považujú tieto filmy (v súčasnosti už aj *Čierny Panter 2*) za silnú reprezentáciu černochoch a tiež Afroameričanov (Giles, 2018).

Prekladateľský projekt, pozícia a obzor

Pri prekladovej kritike považuje Antoine Berman za relevantné spoznať práve prekladateľa, ktorý dielo vzal do vlastných rúk a snažil sa

---

¹ Afrofuturizmus je prepojením sci-fi, technológie a starovekých afrických mytológií (Giles, 2018).

ponúknuť cieľovej kultúre adekvátny preklad. Pri analyzovaní štyroch filmových snímok predstavíme Martinu Ivančíkovú, známú najmä ako prekladateľku marveloviek. Podľa Cvika (2019) pracuje Ivančíková ako titulárka od roku 2007, okrem prekladania však medzi jej zručnosti patria aj korektúry, voice-over či copywriting. Jej východiskovým jazykom je, prirodzene, angličtina a cieľovým slovenčina, do ktorej sprostredkovala titulky pre viac ako 50 filmových snímok.

Pri prekladaní titulkov využíva program na tvorbu titulkov, a to WinCaps. Považuje za dôležité nastudovať si konkrétne filmové postavy a ich spôsoby vyjadrovania, motiváciu, pozadie a pod., aby prekladateľ dokázal atmosféru jednotlivých scén a dialógov preniesť do cieľového jazyka čo najvernejšie. Postup tvorby titulkov u nej vyzerá takto a určite sa týchto krokov držala aj pri danom prekladateľskom projekte:

*„Prvý krok je pozrieť si celý film a **navnímať ho** – dej, charakter a vyjadrovanie postáv, vzťahy medzi nimi, celkovú atmosféru. **Potom prekladám scénu za scénou**. Nasleduje kompletná kontrola titulkov na pozadí filmu, kontrola gramatiky a formálna kontrola – titulky nesmú byť príliš dlhé, musia sa dať prečítať, názvy a mená v celom filme musia byť konzistentné a podobné“ (Cvik, 2019).*

Za prekladateľský projekt v tomto prípade považujeme slovenské titulky k štyrom filmovým dielam: *Avengers: Pomstiteľia* (2012), *Avengers: Vek Ultrona* (2015), *Avengers: Nekonečná vojna* (2018) a *Avengers: Endgame* (2019), ktoré spolu tematicky súvisia. Nejde o prvý prienik spoločnosti Marvel do prostredia cieľovej kultúry, pretože mnoho ďalších „marvelovských“ diel prispelo do nášho prostredia svojím prekladom, väčšina z nich práve zásluhou Martiny Ivančíkovej. Titulky sú súčasťou audiovizuálneho prekladu, ktorý síce súvisí s literárnym prekladom, avšak je pomerne odlišný. Preto tu nemožno hovoriť o nejakých paratextoch, v rámci formálnych záležitostí nájdeme iba vetu na úplnom konci diela: *Preložila Martina Ivančíková*, jednotky času znázorňujúce načasovanie samotných titulkov a nakoniec číselné údaje, ktoré slúžia na očíslovanie každého jedného titulku. Prístupné máme obsahy v českom jazyku na DVD obaloch každého jedného diela, ktoré obsahujú aj krátke recenzie zo zahraničných časopisov, ako sú napr. *Rolling Stone* či *New York Post*. Ďalej aj špecifikáciu DVD, žánre, minútáž, druhy titulkov a upozornenia. Dostupné sociokultúrne a literárne informácie

o analyzovaných dielach v prijímajúcej kultúre sú najmä recenzie na webových stránkach (Refresher, HM online, Kinema), kde vyvolávajú u recenzentov a divákov rôzne reakcie.

Preklad funkčných mien a názvov

Prvú oblasť v našej analýze budú predstavovať propriá, teda mená hrdinov či organizácií. Tento aspekt môže predstavovať tvrdý prekladateľský oriešok, keďže vyžaduje veľa trpezlivosti, schopnosti vžiť sa do prostredia cieľovej kultúry a určiť, kedy je správne, resp. nesprávne dané mená preložiť. Súhlasíme so Schlencovou (2016, s. 97), že „preložené meno môže pôsobiť zvlášťne a nežiaduco humorne“, pričom „problém predstavujú diela, v ktorých majú funkčné mená len niektoré postavy, zatiaľ čo ostatné majú mená bežné“. Z nášho pohľadu závisí toto riešenie od samotného prekladateľa, ktorý sa môže rozhodnúť niektoré mená preložiť a iné ponechať v súlade s kontextom. Následne však môže nastať dilema, keď môže takéto riešenie pôsobiť nejednotne.

Pri filme *Avengers: Pomstítelia* by sme hneď na začiatku chceli analyzovať samotný názov diela. Vo východiskovej kultúre má dielo jednoduchý názov *Avengers*, v cieľovom jazyku sa však Ivančíková rozhodla pre modifikáciu a k pôvodnému názvu pridala aj substantívum *Pomstítelia*. Mohli by sme konštatovať, že takéto prekladateľské riešenie je nepotrebné, keďže v tomto prípade *Avengers* vystupuje ako proprium a nie apelatívum, pretože slúži ako meno tímu superhrdinov (screenrant.com). V súvislosti s propriami je zaujímavosťou aj to, že prekladateľka názov postavy Black Widow preložila do slovenčiny ako Čierna vdova, avšak alternatívne meno Tonyho Starka, teda Iron Man, ponechala.

VT: It's safe with Vision.

CT: U Vízie je v bezpečí.

K pomerne výraznej zmene došlo v uvedenej ukážke, ku ktorej by sme mali zaujať stanovisko, keďže s daným prekladovým ekvivalentom nesúhlasíme úplne. V druhej časti série sa objaví nová postava, umelá inteligencia a superhrdina – Vision. Hoci substantívum *vision* má svoj preklad v slovenčine, a to *vízia*, ktorú môžeme definovať ako videnie do budúcnosti, predstavivosť, predstavu (JÚLŠ SAV), v analyzovanom diele je potrebné brať do úvahy skutočnosť, že dané substantívum v tomto

prípade vystupuje ako proprium. Mohli by sme tvrdiť, že sa jeho meno rozhodla preložiť ako Víziu, pretože má superschopnosti, ktoré súvisia s predvídaním budúcnosti a pod. Nie je to tak, pretože Cheeda (2021) vymenoval schopnosti Visiona, medzi ktoré patria: lietanie, nadľudská sila, rýchlosť atď. Na základe tejto skutočnosti vieme potvrdiť, že jeho meno nemá nič spoločné so schopnosťami, ktoré ovláda. Prekladateľka by si mala byť vedomá takýchto nezrovnalostí, a preto odporúčame ponechať pôvodne meno Vision v cieľovom texte, nesiahnuť po doslovnom preklade a snažiť sa zjednotiť túto zložku v celom preklade.

Aby sme mali lepší prehľad o tom, ako sa nejednotnosť preukázala v prekladových dielach, v Tabuľke 1 predstavujeme, ktoré mená hlavných postáv sa preložili a ktoré ponechali. Tu by sme mohli uvažovať, prečo k takejto nekonzistencii vôbec došlo. Je možné, že niektoré propriá sa preložili ešte predtým, ako sa prekladateľka dostala k samotným dielam, a tak sa ich chcela držať.

Tabuľka 1 Preklad proprií hlavných postáv

Východiskový titulok	Cieľový titulok
Iron Man	Iron Man
Hulk	Hulk
Captain America	Kapitán Amerika
Black Widow	Čierna vdova
Hawkeye	Hawkeye
Thor	Thor
Spider-man	Spiderman
Vision	Vízia
Thanos	Thanos
Black Panther	Čierny panter
Red Skull	Red Skull
Star Lord	Hviezdny Lord
Ant-Man	Ant-Man
Mantis	Modlivka
Gamora	Gamora

Zaujímavosťou je, že názov posledného filmu *Avengers: Endgame* je zo všetkých štyroch jediný nepreložený do slovenčiny. Prekladateľka ho teda ponechala v angličtine, a to aj napriek tomu, že jeden z jeho slovenských ekvivalentov by mohol byť napr. *konečná fáza* alebo *šachmat*. Prečo sa takto rozhodla, je otázne, mohli by sme však polemizovať, že ak si prvé tri diela zaslúžili prekladový ekvivalent (pri prvom názov dokonca modifikovala pridaním substantíva *Pomstitelia*), tak by ani *Avengers:*

Endgame nemalo byť výnimkou. Takúto nekonzistenciu považujeme za úplne bezkonceptnú, keďže pri zvolených prekladateľských riešeniach nenachádzame žiadnu logiku.

Preklad frazeologizmov a umeleckých prostriedkov

Frazeologizmy predstavujú dôležitú súčasť angloamerickej i slovenskej kultúry, pričom tieto jazykové jednotky používame na dennej báze. Za idiómy považujeme podľa Gullanda (2001) slovné spojenia alebo výrazy majúce svoj špeciálny význam, ktorý je mnohokrát doslovný, a preto nie je možné ho preložiť slovo za slovo, teda doslovné. Na problematiku prekladu frazeologizmov aplikujeme Popoviča (1971), podľa ktorého je pri takomto preklade potrebná obraznosť, pretože úlohou prekladateľa je rozpoznať významovú zložku daného idiómu a následne vypátrať jej funkčný ekvivalent. Pri tomto procese však niekedy dochádza aj k strate, slovami Popoviča – k nivelizácii, ktorú by mal prekladateľ vykompenzovať na inom mieste. Všetko však závisí od kontextu, konkrétnej voľby ekvivalentu, ak v cieľovom jazyku vôbec existuje.

VT: Grow a spine, Jarvis. I got a date.

CT: Narovnaj chrbát, Jarvis. Mám rande.

Pri tejto scéne chce agent Coulson navštíviť Tonyho Starka, ktorý o jeho návštevu nemá záujem, Coulson na tom však trvá. V tom momente sa Tony prihovori svojej umelej inteligencii – Jarvisovi, so slovami: *Grow a spine, Jarvis*, ktoré prekladateľka preložila pomocou adaptácie ako *Narovnaj chrbát, Jarvis*. Musíme však daný preklad hodnotiť negatívne, keďže tento idióm je úzko prepojený s termínom *spineless*, ktorý podľa The Free Dictionary znamená *nemať dostatok odvahy alebo odhodlania*. Z toho vyplýva, že *grow a spine* v tomto kontexte znamená *nabrať odvalu*. Jarvis by preto mal byť odvážnejší, resp. vytrvalejší a odmietnuť Coulsona, a tak odporúčame takéto preklady: *Naber odvalu, Jarvis; Zmužnej, Jarvis; Buď vytrvalejší, Jarvis*; v tomto kontexte by bol adekvátny aj preklad: *Presvedč ho, Jarvis*.

VT: Yeah, then you get your Cube back. No muss, no fuss.

CT: A dostanete svoju kocku. V pohode.

Ďalším príkladom z prvého diela je známa anglická fráza *no muss, no fuss*, ktorú sa Ivančíková rozhodla preložiť ako *v pohode*. Podľa *Cambridge Dictionary* sa daná fráza používa na vyjadrenie toho, že sa niečo dá spraviť bez väčších ťažkostí. Môžeme povedať, že prekladateľkinu riešenie, teda stratégia funkčnej ekvivalencie, je správna. Berúc do úvahy kontext, mohli by sme schváliť aj preklad *Bez problémov*, ktorý taktiež považujeme za vhodný.

VT: *You really have got a lid on it, haven't you?*

CT: *Naozaj ste na to dali pokrievku?*

Prekladateľské riešenie v tejto pasáži si dovoľíme kritizovať v negatívnom zmysle slova. Pozornosť budeme venovať možno menej známemu idiómu *get a lid on it*, pri ktorom je dôležité, aby prekladateľ „informáciu v zdrojovom jazyku správne dekódoval, následne ju zakódoval do štruktúr cieľového jazyka, ale zachoval pritom obsahovú i výrazovú stránku pôvodnej podanej informácie“ (Straková, 2016, s. 32). Ako však môžeme vidieť, prekladateľka daný postup akoby vynechala a siahla po doslovnom preklade, čo je pri anglických idiómoch i frázach neakceptovateľné. Substantívum *lid* síce v slovenčine znamená *pokrievka* alebo *vrchnák*, avšak takýto preklad jednoducho nemôže fungovať, pretože vôbec nepokrýva myšlienku pôvodnej repliky a môže pre diváka pôsobiť neprirodzene. Idióm *put a lid on something* má v slovníku *Cambridge Dictionary* nasledujúcu definíciu: udržať niečo pod kontrolou a zabrániť tomu, aby sa to zhoršilo. Scéna, v ktorej sa daná pasáž vyskytuje, poukazuje na to, ako Tony Stark provokačne štychol doktora Bannera, aby sa premenil na Hulka, ten sa však udržal pod kontrolou. Berúc do úvahy danú informáciu, replika s analyzovaným idiómom nesie presne ten význam, ktorý sme definovali, preto v tomto prípade odporúčame takýto preklad: *Naozaj/Fakt to máš pod kontrolou*.

VT: *It's frightening. Turns the legs to jelly.*

CT: *Je to desivé. Roztrasú sa vám z toho nohy.*

Ďalším príkladom, ktorý sme zvolili na analýzu, je idióm *turn to jelly*. Ide o moment, keď sa človek cíti slabý, pretože je nervózny alebo vystrašený (*The Free Dictionary*). Túto vetu by sme mohli preložiť

jednoducho – *ste z toho nervózni, bojíte sa toho*, ale ak chceme zachovať obraznosť a využiť jazykové prostriedky, siahli by sme po rovnakom prekladateľskom riešení, t. j. funkčnej ekvivalencii ako u Ivančíkovej – *roztrasú sa vám nohy*, ktoré má presne rovnaký skrytý význam ako idióm vo východiskovom jazyku. *Roztrasú sa vám nohy* je fráza, ktorá sa často používa aj v našom jazyku, práve keď chceme povedať, že sme z niečoho v strese.

VT: This time travel thing that we're gonna try and pull off tomorrow... it's got me scratching my head about the survivability of it all.

CT: Cestovanie v čase, o ktoré sa zajtra pokúsime, ma donútilo zamyslieť sa, či sa to celé vôbec dá prežiť.

Ďalším zaujímavých idiómom v tomto filme je *scratching my head*, ktorý v doslovnom preklade môžeme chápať ako škrabať si hlavu. Keďže ide o idióm, jeho význam nemôžeme chápať doslovne, a preto musíme pátrať hlbšie. *Cambridge Dictionary* definuje túto frázu dvomi spôsobmi – intenzívne o niečom rozmýšľať alebo mať problém niečo pochopiť. Z kontextu však vieme vyčítať, že v tomto prípade je vhodnejší prvý význam, a tak prekladateľkinu riešenie využiť ekvivalenciu považujeme za správne a adekvátne.

Preklad (slangových) vulgarizmov

Nie je novinkou, že slovenské filmové diela fungujú na pomerne rovnakom princípe ako v americkej kultúre, ak ide o to, či sú (ne) vhodné pre maloleté deti. Na Slovensku sa označujú číselnou hranicou veku v červenom kruhu, v USA v roku 1968 zaviedla Americká filmová asociácia (MPAA) tzv. *rating* na základe písmen (Moyses, 2017). Všetky štyri skúmané diela získali rating PG-13, čo znamená, že sú nevhodné pre deti mladšie ako 13 rokov. Filmy však vyvolali medzi divákmi na sociálnych sieťach diskusie práve o tom, či by, naopak, nemali dostať hodnotenie R, keďže obsahujú mnoho vulgárnych výrazov. Medzi *R-rated* filmy sa zaraďujú tie, ktoré obsahujú hrubý jazyk, násilné scény a pod., a tak sú pre divákov mladších ako 17 rokov zakázané (ibid.). V dielach sme objavili mnoho vulgarizmov, ktoré však mali rôznorodú expresivitu

– silne vulgárne, vulgárne a slabo vulgárne².

Ak sa pozrieme na pôvodné výrazy diela, v rámci vyššie spomínaného rozdelenia nájdeme výrazy alebo slovné spojenia³, ktoré sú:

- **silne vulgárne:** *mewling quim (usmoklená vagína), dick move (podrazácky ťah),*
- **vulgárne:** *shit (došľaka), bullshit (netáraj nezmysly), son of a bitch (sukin syn), horseshit (nezmysly), you look like crap (vyzeráte vážne zle), dipshit (tupec),*
- **slabo vulgárne:** *stupid-ass (sprosté), bastard (smrad), damn it (dopekla), moron (debil), pissant (chudák), give him hell (znič ho), piss me off (nahnevaj ma), stupid (hlúposť, hlúpy).*

Ako si môžeme všimnúť na uvedených príkladoch, titulárka využila pri preklade vulgarizmov rôzne stratégie, siahla aj po ekvivalencii (stupid) a substitúcii (pissant), ale miestami došlo aj k zoslabeniu výrazov (horseshit, piss me off, dipshit). Vo väčšej miere s prekladateľkinými riešeniami súhlasíme, avšak v niektorých prípadoch máme pocit, že došlo až k nadmernému zoslabeniu výrazov (dick move). Súhlasíme, že nie je „nutné za každú cenu používať najtvrdšie varianty vulgarizmov, ale súčasne by sa nemali ani umelo zjemňovať na miestach, kde si ich situácia vyžaduje“ (Špánik, 2022, s. 120). Danou intenzitou by sme chceli naznačiť, že sa v dielach nenachádza až tak veľa silno vulgárnych výrazov, ktoré by svojou „tvrdosťou“ akokoľvek ovplyvnili zážitok a mali by byť zaradené medzi R filmy. Chceli by sme zároveň poukázať aj na to, či prekladateľka využila napr. pri silne vulgárnom výraze zoslabenie alebo naopak – pri slabo vulgárnom zosilnila jeho význam, teda ako sa rozhodla popasovať s jednotlivou intenzitou vulgarizmov využitých v dielach. To znamená, či je badateľný rozdiel v expresivite v originálnom diele a v prekladovom. Okrem toho by sme na základe tejto kategorizácie chceli zhodnotiť a posúdiť, či by bolo vhodné zachovať alebo zjemniť silu vulgarizmov.

² Rozdelenie stupňa vulgárnosti výrazov podľa Antona Zeleného (1991, s. 69 – 70).

³ Pri kategorizovaní príkladov sme sa inšpirovali vzorovou tabuľkou Róberta Špánika (2022).

Prekladateľské nedostatky na štylistickej, syntaktickej a morfolologickej rovine

V rámci analyzovaných filmových diel sme postrehli nedostatky v rámci prekladateľských riešení aj na štylistickej, syntaktickej a morfolologickej rovine. Nezrovnalosti v slovenskom preklade diel môžu byť pravdepodobne zapríčinené nedôslednosťou a nepozornosťou prekladateľa. Ide o citoslovčia, preklepy, anglicizmy, slovosled, syntakticky nekorektné vety a pod.

CT: Uploadujeme vašu cerebrálnu maticu teraz.

VT: We're uploading your cerebral matrix now.

V tomto prípade chceme venovať pozornosť slovu *uploadovať*, z ktorého už na prvý pohľad vidno, že ide o anglicizmus. Docentka Jesenská sa vo svojej publikácii s názvom *Slovenčina pod „palbou“ anglicizmov* z roku 2004 zmienila, že vo vtedajšej slovenčine bolo takýchto výpožičiek z angličtiny veľmi málo, avšak v súčasnosti je slovná zásoba preplnená výrazmi ako *sorry*, *btw* či *BBQ*, ktoré používame na každom kroku. Ich nadmerný výskyt však považujeme za prijateľný, ak ide napr. o bežnú komunikáciu v kruhu rodiny alebo priateľov, nie však v profesionálnom preklade, a práve preto nás podobný preklad, ktorý v tomto prípade vystupuje skôr ako „nepreklad“, prekvapil. Prekladateľka viackrát siahla po ponechaní a miernej modifikácii pri rovnakom slove: *Upload pozastavený. Musíš uploadnúť tú schému za najbližšie tri minúty. Uploaduje sa do tela.* Pre mladú generáciu môže takýto preklad poslúžiť ako primeraný, keďže „anglicizmy sa spájajú skôr s jazykom mládeže“ (Bartalošová, 2020, s. 1), ale túto skutočnosť nemôžeme uplatniť napr. pri staršej generácii, ktorá by slovu *upload* nemusela rozumieť. Z nášho pohľadu hodnotíme takéto prekladateľské riešenie za neadekvátne i neakceptovateľné a uprednostnili by sme iné prekladové varianty tohto pojmu: *nahrať*, *preniesť*, *odoslať*.

CT: Ako? Chľastom, bongom, balíkom trávy?

VT: What's your secret? Mellow jazz, bongo drums, huge bag of weed?

Pri skúmaní oboch textov sme zistili aj negatívny posun, ktorého

sa prekladateľka dopustila. Vo východiskovom texte sa objavilo slovné spojenie *mellow jazz*, ktoré môžeme prirovnať k hudobnému žánru *smooth jazz* – vznikol jazzovou fúziou a je ovplyvnený štýlmi R&B, funk, rock a pop (newyorkjazzworkshop.com). Prekladateľka pomocou adaptácie zvolila pri preklade slangový výraz *chl'ast*, teda pojem, ktorý môže byť v cieľovom texte teoreticky funkčný, ale zároveň stráca svoj pôvodný význam, keďže *chl'ast* znamená alkoholický nápoj (JÚLŠ SAV). Zaujímá nás, prečo Ivančíková siahla práve po takomto preklade, resp. ako uvažovala. Repliku vyslovil Tony Stark, ktorý chcel vedieť, ako je možné, že Hulk má svoj hnev pod kontrolou. Keďže je všeobecne známe, že telo Hulka ožiarené gama žiarením má príliš rýchly metabolický systém, a preto sa nedokáže opiť (Philips, 2022). Je možné, že titulárka chcela pridať do Tonyho výpovede trocha irónie. Akékoľvek prekladateľské rozhodnutie ale nevyučuje skutočnosť, že stále ide o negatívny posun. Správny prekladový ekvivalent by mal byť: *Ako? Jazzom, bongom, balíkom trávy?*

Celkové hodnotenie analyzovaných diel

Na základe vykonanej analýzy slovenských titulkov môžeme vyhodnotiť, že prekladateľka Martina Ivančíková bola pomerne úspešná v zostavení prekladových textov na úrovni frazeologizmov, vulgarizmov a proprií, ktoré sú svojou funkčnosťou a adekvátnosťou prijateľné, a tak fungujú v prostredí cieľovej kultúry. Cieľový recipient dostane do „rúk“ diela, v ktorých sú zachované potrebné zložky cieľového textu, významové aj zábavné. Ako kritici sa však na dané diela musíme pozeráť detailnejšie, a tak sme na štylistickej a sémantickej rovine, a to aj bez ohľadu na originál, zistili niekoľko nezrovnalostí, miestami aj negatívnych posunov. Je potrebné poznamenať, že niektoré nedostatky neovplyvňujú výsledné diela natoľko, aby boli pre prijímajúcich divákov nezrozumiteľné či neprirodzené. Naším cieľom bolo taktiež zistiť, ako sa prekladateľka vyrovnala s vybranými pasážami textu, ktoré obsahujú funkčné mená, frazeologické prvky a vulgarizmy, resp. či v tejto oblasti došlo k negatívnym posunom.

Prekladateľka v rámci funkčných mien a názvov využila vo veľkej miere doslovný preklad (Vision – Vízia, Mantis – Modlivka), prípadne modifikáciu (Avengers – Avengers: Pomstítelia), čo mohlo nastať z toho dôvodu, aby preklad čo najviac prispôsobila cieľovej kultúre.

V niektorých prípadoch však mená hlavných hrdinov ponechala (Iron Man, Ant Man, Spiderman atď.) Chceme poukázať aj na nejednotnosť prekladovej koncepcie priropriách, ktorá dôsledkom takýchto riešení vzniká a môže pôsobiť v samotnom preklade rušivo. Konala tak aj napriek tomu, že, podľa jej slov, pri tvorbe titulkov dbala aj na aspekt konzistencie názvov a mien (Cvik, 2019).

Prekladateľka sa pri preklade frazeologizmov a umeleckých prostriedkov snažila čo najlepšie pochopiť sémantickú zložku daných idiómov a fráz, aby mohli svojou funkčnosťou obohatiť prekladový text. Na to potrebovala využiť najmä funkčnú ekvivalenciu či substitúciu. Napriek tomu sme však vo východiskovom texte objavili textové zóny – idiómy *put a lid on something a grow a spine* –, pri ktorých došlo k výraznému negatívnemu posunu, keďže titulárka využila doslovný preklad, a tak skúmané jednotky stratili svoju sémantickú zložku. Okrem doslovného prekladu siahla titulárka najčastejšie po substitúcii a ekvivalencii.

(Slangové) vulgarizmy sa v dielach vyskytovali pomerne často, a to na troch úrovniach: silno vulgárne, vulgarizmy a slabo vulgárne. Môžeme potvrdiť, že absenciu vulgárnych výrazov sme nezachytili ani v jednom diele a vo veľkej miere sa využila ekvivalencia a substitúcia. V niektorých prípadoch sa však Ivančíková rozhodla pre výrazové zoslabenie prekladu, keď napr. *dick move* (silno vulgárne) preložila ako *podrazácky ťah*, alebo pri pasáži *you look like crap* zvolila menej expresívny preklad: *vyzeráte vážne zle*. Je pomerne náročné zhodnotiť, či sú dané riešenia adekvátne, pretože názory prekladateľov a jazykových redaktorov, resp. zodpovedných redaktorov sú v značnom rozpore, ak ide o (ne)zachovanie expresivity vulgarizmov v preklade (Špánik, 2022).

V poslednej podkapitole, venovanej prekladateľským riešeniam na štylistickej, morfolologickej a syntaktickej rovine, sme sa zamerali na mierne nedostatky. Medzi najčastejšie nezrovnalosti sme zaradili nadmerné využívanie citoslovieč, zbytočné anglicizmy (napr. offline, uploadovať) alebo čechizmy (slyšte), nesprávny slovosled, drobné preklepy či vynechané zámeno. Aj v tomto prípade došlo k jednému negatívnemu posunu v slovnom spojení *mellow jazz*, ktoré sa v cieľovom texte vyskytuje ako *chl'ast*, pričom správny význam je jednoducho *jazz* ako hudobný žáner. Okrem toho sme v prekladovom texte natrafili aj na menej závažné chyby, na ktoré si však prekladateľ musí dávať pozor, a tými sú nesprávne úvodzovky, teda namiesto slovenských nachádzame

v prekladovom texte anglické.

Ak by sme chceli skonštatovať, prečo sa vymenované nezrovnalosti v cieľových dielach objavili, môžeme iba odhadovať. Jedným z dôvodov môže byť skutočnosť, že titulkári majú pomerne málo času na vyžadovaný preklad, a tak u niektorých vyvoláva stresové situácie. Ďalší dôvod uvádza sama prekladateľka v rozhovore (Cvik, 2019), v ktorom spomína, že videá obsahujú niekedy aj cenzurované scény kvôli bezpečnosti, a „*keď nevidíte celý kontext, musíte si veľa vecí domyslieť, vytušiť, dotvoriť vo vlastnej hlave*“. Kľúčovým faktorom môže byť aj časové rozmedzie medzi jednotlivými filmami.

Chceme venovať pár riadkov aj titulkom, resp. replikám, ktoré považujeme za nápadité, pretože v cieľovom jazyku pôsobia prirodzene, za čo si zaslúži pochvalu samotná prekladateľka. Dokázala sa popasovať s niektorými slovnými hračkami, frazeologizmami i vulgarizmami, a pritom nájsť adekvátne prekladové ekvivalenty, ktoré cieľovú kultúru priam obohacujú.

V závere sa Berman (1995) zmieňuje aj o tzv. produktívnej kritike, ktorá je potrebná iba v prípade, ak kritik príde do styku s takým chybným cieľovým textom, že si vyžaduje opätovný preklad. Môžeme však potvrdiť, že okrem niektorých nedostatkov v preklade vybraných ukážok výsledkom projektu je prijateľný a kontextovo adekvátny preklad série filmov *Avengers* od Martiny Ivančíkovej. Jej prekladovú koncepciu na základe analýzy hodnotíme ako pomerne úspešnú, pretože pred samotným prekladom rozhodne „nasnímala“ všetky štyri filmové diela, snažila sa pochopiť ich motiváciu či zázemie, zisťovala tiež, akým štýlom rozprávajú a akú slovnú zásobu hlavné postavy využívajú, pričom jednotlivé prvky previedla do cieľového jazyka prostredníctvom substitúcie a funkčnej ekvivalencie čo najprirodzenejšie.

Literatúra

- BACHLEDOVÁ, M. 2017. K dejinám kritiky prekladu. In: *Kritika prekladu 2/2*. Banská Bystrica: Belianum, UMB BB, 2017, s. 57. ISSN 1339-3405.
- BERMAN, A. 2009. *Toward a translation criticism: John Donne*. Anglicko: The Kent State University Press. 2009, 288 s. ISBN 978-1-60635-009-6.
- GOTTLIEB, H. 1992. Subtitling – A new university discipline. In: *DOLLERUP, Cay a Anne LODDEGAARD. Teaching translation and interpreting: training, talent, and experience*. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co., 1992, s. 161 –171.
- GULLAND, D.P. 2001. *The Penguin Dictionary of English Idioms*. London: Penguin, 2001, 404 s. ISBN 978-0140514810.
- ILEK, B. 1986. Kritika uměleckého překladu. In: *Acta Universitatis – Philologica 1 – 3, Translatologica Pragensia II*, 1986, Praha, s. 317 – 323.
- POPOVIČ, A. 1971. *Poetika umeleckého prekladu : proces a text*. Vyd. 1. Bratislava : Tatran, 1971, 166 s.
- SCHLENCOVÁ, L. 2016. Hry o život v slovenskom preklade. In *Kritika prekladu 1/2*. Banská Bystrica: Belianum, UMB Banská Bystrica, 2016, s. 97. ISSN 1339-3405.
- STRAKOVÁ, M. 2016. Do špiku Kostí (Kritika prekladu dialógových listín amerického kriminálneho televízneho seriálu *Kosti*). In: *Kritika prekladu 1/2*, Banská Bystrica: Belianum, UMB Banská Bystrica, 2016, 143 s. ISSN 1339-3405.
- ŠPÁNIK, R. 2022. Preklad vulgarizmov. In: L. Kabát – L. Špačková (eds.): *Prekladateľské listy 11. Teória, kritika, prax prekladu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2002, s. 111 – 125. ISBN 978-80-223-5364-9.
- ZELENÝ, A. a kol., 1991. *Najkratší slovník slovenského jazyka*. Žilina: Archa spol. s. 69 – 70. ISBN 80-7115-020-7.

Elektronické zdroje

- Avengers: Age of Ultron. [film na DVD]. Réžia: Joss Whedon. USA: Walt Disney Studios Motion Pictures. 2015.
- Avengers: Endgame [film na DVD]. Réžia: Anthony Russo, Joe Russo. USA: Walt Disney Studios Motion Pictures. 2019.
- Avengers: Infinity War [film na DVD]. Réžia: Anthony Russo, Joe Russo. USA: Walt Disney Studios Motion Pictures. 2018.

Avengers. [film na DVD]. Réžia: Joss Whedon. USA : Walt Disney Studios Motion Pictures. 2012.

BARTALOŠOVÁ, P. 2020. Príručný slovník anglicizmov pre slovenských seniorov. In *8th Conference for YounSlavists in Budapest*. 2020. [cit. 2023-3-3]. URL:

<https://www.researchgate.net/publication/340870582_Prirucny_slovník_anglicizmov_pre_slovenskych_seniorov>

BRUNNER, A.J. 2022. *Captain America Explains the Real Meaning of ‚Avengers‘*. 2022. [online]. [cit. 2023-3-5]. Dostupné na: <<https://screenrant.com/captain-america-avengers-name-meaning-explanation/>>

CVIK, A. 2019. *Martina Ivančíková: „Pri titulkovaní Avengers: Endgame padlo aj pár slz...“* 2019. [cit. 2023-2-24]. URL: <<https://www.rewind.sk/martina-ivancikova-rozhovor-avengers-endgame/>>

GILES, CH. 2018. Afroturism: The genre that made Black Panther. 2018. [cit. 2023-1-2]. URL: <<https://edition.cnn.com/2018/02/12/africa/genre-behind-black-panther-afrofuturism/index.html>>

CHEEDA, S. 2021. *Marvel: All of Vision’s Powers, Ranked*. 2021. [cit. 2023-4-16]. URL: <<https://www.cbr.com/marvel-vision-powers-ranked/>>

IMDb. [cit. 2023-4-15]. URL: <<https://www.imdb.com>>

MOYSES, K. 2017. *What do movie ratings mean?* [cit. 2023-04-10]. URL: <https://www.canr.msu.edu/news/what_do_movie_ratings_mean>

New York Jazz Workshop [cit. 2023-4-14]. URL: <<https://newyorkjazzworkshop.com>>

PEDERSEN, J. How is Culture Rendered in Subtitles?. In: *MuTra – Multidimensional Translation Conference Proceedings Challenges of Multidimensional Translation*. 2005. [cit. 2023-03-13]. URL: <http://euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf> s. 113–129>

PHILIPS, D. 2022. *There’s one superpower above all MCU fans would hate to have*. 2022. [cit. 2023-4-16]. URL: <<https://wegotthiscovered.com/movies/theres-one-superpower-above-all-mcu-fans-would-hate-to-have/>>

Slovníkový portál Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. [cit. 2023-03-12]. URL: <<https://slovník.juls.savba>>

ROMÁN *EMMA* V SLOVENSKÝCH PREKLADOCH

Sandra Šubertová

sandra.subertova98@gmail.com

Abstract

This article focuses on the analysis of two Slovak translations of the 1816 novel *Emma* written by the English writer Jane Austen. The main aim is to analyse and compare Slovak translations, to observe the individual phenomena and aspects, and to evaluate what we reached during the research. In the beginning, we introduce the world-famous English writer Jane Austen. Then we deal with the novel *Emma* itself, which is the subject of this article. The last part forms the practical example of our research; it contains the analysis and comparison of the Slovak translations. In the summary of this research, we will briefly summarise the results of the whole analysis.

Keywords: novel, *Emma*, Jane Austen, original, Slovak translations, analysis, comparison.

Spisovateľka Jane Austenová

Anglickú spisovateľku Jane Austenovú mnohí poznajú ako autorku známych románov *Pýcha a predsudok*, *Rozum a cit*, *Emma*, *Sídlo Mansfield* a veľa ďalších. Mnohé z týchto románov sa stali predlohou filmových adaptácií, ktoré sú obľúbené rovnako ako ich knižné spracovania. Jane Austenová bola anglická spisovateľka, známa najmä ako zakladateľka tzv. moderného „domáceho románu“. Jej vtipná a elegantne štruktúrovaná beletria tvorí prechod medzi 18. a 19. storočím, t. j. medzi neoklasicizmom a romantizmom. Vo svojich knihách opisuje život vyšších vidieckych vrstiev, hlavnými hrdinkami sú zvyčajne inteligentné, vzdelané a morálne silné ženy, ktoré ostro kontrastujú so svojím okolím a dobou (Jane Austen, 1816).

Historička a spisovateľka Lucy Worsleyová predstavuje autorku v novom svetle a poskytuje na ňu čitateľom úplne iný pohľad. O Jane Austenovej sa často hovorí, že prežila vcelku pokojný, idylický a nudný život. Veľa ľudí si jej život predstavuje tak, ako ho opisuje vo svojich knihách. Predstavia si malebné, útulné domčeky, honosné sídla, bály, tanečné sály, nápadníkov a životné lásky. Avšak Jane Austenová nežila vo veľkolepých vidieckych sídlach, ba ani nechodila na tanečné bály.

Jej život bol iný. Treba poznamenať, že vo svojich knihách často čerpala zo svojich životných skúseností. Jedným z námetov, ktorý použila vo svojich dielach zo svojho reálneho života, bol jej vzťah s matkou. Nemala s ňou dobrý a láskyplný vzťah, ako si želala, a presne tak často opisuje matky vo svojich románoch. Matky, ktoré sa o svoje deti príliš nestarajú, nemajú záujem o bližší vzťah so svojimi dcérami a snažia sa iba o to, aby ich vydali čo najvýhodnejšie. Pre Jane bola v reálnom živote najväčšou oporou jej jediná sestra Cassandra, ktorá bola pre ňu ako druhá matka. Presne tento fakt sa opäť často odzrkadľuje v jej dielach – náhradná matka, ktorá veľa krát zastáva pozíciu napríklad guvernanky, tak ako to je aj v prípade románu *Emma* (Worsley, 2017).

Ďalšou oblasťou, ktorá bola pre Jane Austenovú po celý život problémom, bol domov. Neustále sa trápila tým, kde bude bývať. Túto skutočnosť často zobrazuje aj vo svojich dielach. Jej knižné hrdinky sa tiež musia obávať o strechu nad hlavou, autorka poukazuje aj na to, aké bolo pre ne ťažké nájsť si skutočný domov, bezpečné miesto v dobe, keďže najväčším problémom mladých žien bolo vydať sa. Jane patrila medzi nevydaté ženy, avšak ona si taký život vybrala sama. Aj keď si mnoho ľudí mylne myslí, že o Jane nemal nikto záujem, a preto zostala sama, opak je pravdou. Jane mala veľa nápadníkov, ale manželstvo pre ňu znamenalo pocit uväznenia. Všetky tieto informácie, ktoré sú o Janinom súkromnom živote známe, pochádzajú väčšinou z jediného zdroja. Z listov, ktoré Jane tak veľmi rada posielala svojej taktiež nevydatej sestre a súčasne najlepšej kamarátke Cassandre. Možno to mnohí obdivovatelia románov Jane Austenovej nevedia, ale slávna spisovateľka musela počas svojho života prekonať množstvo prekážok (Worsley, 2017).

Román *Emma* a jeho slovenské preklady

Emma je úspešný román anglickej spisovateľky Jane Austenovej, ktorý bol vydaný v roku 1816. „*Emma* je štvrtý a zároveň posledný román, ktorý napísala Jane Austenová a ktorý vyšiel v troch zväzkoch. Jeho dej sa odohráva v Highbury v Anglicku na začiatku 19. storočia. V centre románu je Emma Woodhouseová, predčasne vyspelá mladá žena, ktorá verí vo svoje schopnosti dohadzovania partnerov, čo je však dôvodom niekoľkých nešťastných príhod“ (Bracken, nedatované).

Emma je román odohrávajúci sa v anglickej „lepšej spoločnosti“ 19. storočia, kde čas plynie pomaly a porušenie spoločenských konvencií

je neodpustiteľnou chybou. Mladí ľudia, ich city aj vzťahy sú do veľkej miery ovplyvnené veľkosťou bohatstva a vzájomné zväzky sú často výsledkom osobných obetí a kompromisov (Jane Austen, 1816).

Do slovenského jazyka tento román preložili dve slovenské prekladateľky – Zuzana Vilikovská v roku 1999 a Beáta Mihalkovičová v rokoch 2008 a 2015 (v tomto prípade ide o reedíciu prekladu, s ktorou sme pri analýze pracovali). Hlavným cieľom tejto práce a výskumu bolo porovnať a zhodnotiť dva slovenské preklady a zároveň rozhodnúť, v ktorom z dvoch prekladov zvolili prekladateľky adekvátnejšie riešenia. Na poukázanie rozdielov alebo podobností v prekladoch sme si zvolili štyri javy, ktoré sme sledovali. Vo výskume sme sa rozhodli zamerať na dôležitosť vysvetľovania neznámych slov v poznámkach pod čiarou, na preklad názvov miest, preklad neznámych výrazov a na záver sme sa zamerali na rozdiely medzi tykaním a vykaním.

Dôležitosť poznámok pod čiarou

Poznámka pod čiarou je odkaz, vysvetlenie alebo poznámka, ktorá je umiestnená pod textom. Poznámky pod čiarou sa v texte označujú číslom alebo symbolom. Vo vedeckých prácach alebo správach sa poznámkami pod čiarou potvrdzujú zdroje faktov a citácií, ktoré sa uvádzajú v texte. Poznámky pod čiarou sa používajú na doplnenie alebo zjednodušenie podstatných informácií v texte; nemali by obsahovať zložité a nepodstatné fakty alebo informácie.¹ Bryan A. Garner vo svojej publikácii *Garner's Modern American Usage* (2009) uvádza: „Poznámky sú znakom učenca. Nadmerné množstvo poznámok pod čiarou je znakom neistého učenca – často človeka, ktorý je stratený v analýze a chce sa ukázať.“ Poznámky pod čiarou používame z dvoch hlavných dôvodov: na uvedenie zdrojov faktov alebo citátov a na poskytnutie dodatočných informácií.

V tejto podkapitole sme sa zamerali na význam poznámok pod čiarou. Originál bol napísaný v roku 1816, takže je celkom prirodzené, že existujú výrazy, ktoré môžu byť pre dnešných čitateľov neznáme. Preto sme sa rozhodli zamerať na tento aspekt prekladu a uviesť príklady, v ktorých každá prekladateľka zvolila iné riešenie daných problémov. Na príkladoch sme vysvetlili, prečo si myslíme, že podrobnejšie vysvetlenie výrazu bolo dôležité, resp. prečo v prekladoch nemalo chýbať. Uviedli sme však aj príklady, v ktorých vysvetlenie nepovažujeme za potrebné.

¹ <https://sk.eferrit.com/co-je-poznamka-pod-ciarou/>

Prvý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
Mrs. Bates, the widow of a former vicar of Highbury, was a very old lady, almost past everything but the tea and quadrille " (s. 24).	Pani Batesová, vdova po bývalom vikárovi z Highbury, bola veľmi stará dáma, okrem čaju a štvorylky takmer pristará na všetko" (s. 16).	Pani Batesová, vdova po zosnulom highburskom vikárovi, už bola veľmi stará dáma, pristará na všetko ostatné, okrem čaju a kvadrilu " (s. 24).

Poznámka pod čiarou: „Kartová hra pre štyroch hráčov so 40 kartami“ (s. 24).

V tomto prípade sme sa zamerali na poznámku pod čiarou: „Kartová hra pre štyroch hráčov so 40 kartami.“ Ide o vysvetlenie slova „quadrille“, ktoré Zuzana Vilikovská preložila ako „štvorylka“, zatiaľ čo Beáta Mihalkovičová sa rozhodla preložiť ho ako „kvadril“. Vilikovská použila domáce slovo „štvorylka“, avšak nezvolila adekvátne riešenie, pretože štvorylka je druh tanca, takže v tomto prípade ide o sémantický posun. V druhom prípade vysvetlila Mihalkovičová slovo „kvadril“ ako „kartová hra pre štyroch hráčov so 40 kartami“. Toto čitateľovi objasňuje, čo mal autor na mysli, a vďaka tomuto vysvetleniu je Mihalkovičovej preklad pre čitateľa určite zrozumiteľnejší. Chceme však poukázať na menší nedostatok aj v jej prípade, a to na výraz „všetko ostatné, okrem“, ktorý pri preklade použila. Slovo „ostatné“ považujeme za nadbytočné, keďže na ním nasleduje slovo „okrem“.

Druhý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
They went in; and while the sleek, well-tied parcels of “Men’s Beaver’s” and “York Tan” were bringing down and displaying on the counter, he said – “But I beg your pardon, Miss Woodhouse, you were speaking to me, you were saying something at the very moment of this burst of my amor patriae ” (s. 243).	Vošli, a kým zamestnanci nosili hladké, úhľadne zviazané balíčky „mužských velúrových rukavíc“ a „yorskej usne“ , povedal: „Prepáčte, slečna Woodhousová, ale nerozumel som vám, vo chvíli, keď toto prepuklo, spomenuli ste čosi o mojej amor patrial “ (s. 158).	Vošli dnu, a kým sa na pult nosili a predvádzali prvotriedne, krásne zabalené balíčky Men’s Beavers and York Tan , pán Frank Churchill pokračoval: „Ale prosím o prepáčenie, slečna Woodhousová, niečo ste mi hovorili, chceli ste mi niečo povedať práve v okamihu, keď prepukla moja amor partiae “ (s. 205).

Poznámka pod čiarou 1: „Špičkové značky pánskeho koženého tovaru“ (s. 205).

Poznámka pod čiarou 2: „Lat. láska k rodnému kraju“ (s. 205).

Ďalším príkladom, kde sme venovali pozornosť významu a dôležitosti poznámok pod čiarou, sú výrazy „Men’s Beaver’s and York Tan“ a „amor patriae“. Zamerali sme sa na dve poznámky pod čiarou: „Špičkové značky pánskeho koženého tovaru“ a „Lat. láska k rodnému kraju“. Prvú poznámku pod čiarou „Špičkové značky pánskeho koženého tovaru“ použila Beáta Mihalkovičová ako vysvetlenie výrazu „Men’s Beaver’s and York Tan“. Myslíme si, že prekladateľka zvolila vhodnejší spôsob prekladu, keďže sa rozhodla ponechať pôvodný názov a vysvetliť čitateľovi v poznámke pod čiarou, že ide o značku pánskeho koženého tovaru. V prípade Zuzany Vilikovskej sa však s prekladom príliš nestotožňujeme. Prekladateľka zvolila preklad „mužské velúrové rukavice a yorské usne“, ale v tomto prípade naozaj nerozumieme, prečo zvolila práve tento preklad, pretože ani po dlhšom hľadaní bližších informácií o týchto značkách sme nenašli nič, čo by bolo významovo

podobné prekladu, ktorý si vybrala.

Druhá poznámka pod čiarou „Lat. láska k rodnému kraju“ je opäť použitá v preklade Mihalkovičovej a vysvetľuje latinský výraz „amor patriae“. V tomto prípade si myslíme, že prekladateľka znova zvolila lepšie riešenie pri preklade, keď použila výraz v origináli a v poznámke pod čiarou čitateľovi vysvetlila, že ide o latinský výraz pre lásku k rodnej krajine. Na druhej strane Zuzana Vilikovská v preklade použila výraz „amor patrial“, avšak v tomto prípade môže ísť o preklep. Keďže sa domnievame, že mnohí čitatelia neovládajú latinčinu, myslíme si, že lepší prístup v oboch týchto príkladoch zvolila Mihalkovičová, ktorá použila poznámky pod čiarou a vysvetlila čitateľovi, čo neznáme výrazy znamenajú. Avšak treba poukázať, že aj v jej prípade došlo k chybe, keď namiesto výrazu „amor patriae“, v preklade použila „amor partiae“.

Tretí príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
“The course of true love never did run smooth” (s. 92).	„Pravá láska nikdy nemala hladký priebeh“ (s. 61)	„Pravá láska nikdy nebežala hladko...“ (s. 82)

Poznámka pod čiarou: „Citát zo Shakespeareovej komédie *Sen noci svätajánskej*“ (s. 82).

V prípade citátu z komédie Williama Shakespeara *Sen noci svätajánskej*: „The course of true love never did run smooth“ sme sa sústredili na poznámku pod čiarou: „Citát zo Shakespeareovej komédie *Sen noci svätajánskej*.“ Prekladateľky ju preložili ako „Pravá láska nikdy nemala hladký priebeh“ alebo „Pravá láska nikdy nebežala hladko...“ Mihalkovičová použila poznámku pod čiarou, aby čitateľovi vysvetlila, že ide o citát zo Shakespeareovej komédie. Myslíme si, že čitateľovi sa toto vysvetlenie môže zdať zaujímavé, ale nie je úplne potrebné na pochopenie významu, ako v príkladoch, ktoré sme uviedli doteraz. V tomto prípade teda môžeme povedať, že poznámka pod čiarou v preklade Vilikovskej nechýba, zatiaľ čo v preklade Mihalkovičovej slúži len ako zaujímavosť pre čitateľa.

Preklad názvov miest

Každý prekladateľ sa pri preklade názvov miest rozhoduje inak. Samozrejme, treba poznamenať, že je rozdiel medzi prekladom známych svetových metropol alebo mien slávnych ľudí a medzi prekladom názvov miest, ktoré takmer nikto nepozná. Hlavným rozdielom je, že v prípade prvej skupiny zvyčajne existujú ustálené ekvivalenty, ktoré prekladatelia môžu ľahko použiť. Pri druhej skupine to nie je také jednoduché a prekladatelia sa musia rozhodnúť, či názvy preložia alebo ich ponechajú v origináli. V praktickej časti sme sa zamerali aj na príklady, v ktorých sme porovnávali, ako sa s tým vyrovnali prekladateľky románu *Emma*.

Prvý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
Only half an hour before her friend called for her at Mrs. Goddard', her evil stars had led to the very spot where, at that moment, a trunk, directed to The Rev. Philip Elton, White-Hart, Bath, was to be seen under the operation of being lifted into the butcher's cart, which was to convey it to where the coaches past; and everything in this world, excepting that trunk and the direction, was consequently a blank (s. 226).	Iba pol hodiny predtým, čo priateľka po ňu prišla k pani Goddardovej, ju zlé hviezdy priviedli na ono miesto, kde práve v tej chvíli dvíhali na mäsiarsky vozík kufor s menovkou a miestom určenia: Philip Elton, Biele srdce, Bath, mali ho doviezť ta, kam smeroval koč, a pred Harriet sa všetko, okrem kufru, zahmlilo (s. 147).	Len polhodinu predtým, ako sa pre ňu u pani Goddardovej zastavila jej priateľka, ju zlá predtucha priviedla k oknu, odkiaľ videla, ako práve do mäsiarskeho vozíka nakladajú kufor pre Pána Reverenda Philipa Eltona, vo White-Harte, Bath, aby ho doviezli na zastávku dostavníkov, a v tej chvíli nevidela nič iné, len ten kufor a adresu (s. 192).

V tomto prípade sme sa zamerali na preklad názvu miesta „The Rev. Philip Elton, White-Hart, Bath“. Zuzana Vilikovská použila preklad „Philip Elton, Biele srdce, Bath“, zatiaľ čo Beáta Mihalkovičová zvolila

iné riešenie, a to „Pána Reverenda Philipa Eltona, vo White-Harte, Bath“. Myslíme si, že v tomto prípade Vilikovská nezvládla daný prekladateľský problém celkom správne. Prekladateľka úplne vynechala skutočnosť, že pán Philip Elton je reverend, a názov “White-Hart” preložila ako „Biele srdce“, ale v názve sa nenachádza anglické slovo “heart”. Po kratšom skúmaní sme zistili, že “The White-Hart” je krčma a hotel v meste Bath, takže určite bolo správne ponechať pôvodný názov, ako to urobila Mihalkovičová. Avšak aj v jej prípade by bolo vhodnejšie a preklad by pôsobil prirodzenejšie, keby namiesto prekladu „vo White-Harte, Bath“ použila napr. riešenie „vo White-Harte, v meste Bath“. Taktiež by sme chceli poukázať na spojenie „her friend called for her“, kde Mihalkovičová použila nespisovnú predložku „pre ňu“, zatiaľ čo Vilikovská zvolila spisovný výraz „po ňu“.

Druhý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
The very first subject after being seated was Maple Grove, “My brother Mr. Suckling’s seat” – a comparison of Hartfield to Maple Grove (s. 329).	Hneď prvá téma, len čo sa usadili, bola Javorový háj – „sídlo môjho švagra, pána Sucklinga“ – a prirovnanie Hartfieldu k Javorovému háju“ (s. 218).	Celkom prvou témou rozhovoru bolo Maple Grove, „sídlo môjho švagra, pána Sucklinga“ – a porovnávanie Hartfieldu s ním (s. 278).

V tomto prípade pani Eltonová opäť chválila Maple Grove, svoje rodné mesto, a práve na tento názov sme sa sústredili. Názov mesta „Maple Grove“ každá prekladateľka preložila inak. Vilikovská sa rozhodla preložiť tento názov doslovne ako „Javorový háj“. Mihalkovičová ponechala pôvodný názov “Maple Grove”. Myslíme si, že druhé riešenie bolo určite správnejšie, keď prekladateľka ponechala názov tohto prímestského mestečka v origináli, pretože na mape sa nachádza mesto Maple Grove, nie mesto Javorový háj.

Pri preklade názvov miest alebo krajín sú veľmi dôležité exonymá. Ako exonymum sa označuje domáci názov cudzieho geografického

objektu, inak povedané, ide o zdomácnovanie cudzích názvov. Zaužívané domáce názvy sa väčšinou týkajú veľkých miest alebo štátov.² Podľa nášho názoru by sa geografické názvy, ktoré nemajú zaužívané pomenovanie, rozhodne nemali prekladať tak, ako to urobila Vilikovská, ale mali by sa ponechať v ich pôvodnej podobe.

Preklad neznámych výrazov

V roku 1816, v čase, keď bola napísaná pôvodná kniha, bolo používanie talianskych, francúzskych alebo španielskych výrazov a frázy v knihách bežné, určite viac ako dnes. Tieto neznáme výrazy však môžu čitateľovi sťažovať pochopenie celkového významu. Z tohto dôvodu sme sa rozhodli zamerať na preklad týchto neznámych slov alebo výrazov, ktoré sa vyskytovali v origináli. Zaujímalo nás, ako si s nimi prekladateľky poradili, a či máme pre ne zaužívané výrazy v slovenskom jazyku.

Prvý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
A little upstart, vulgar being, with her Mr. E., and her caro sposo, and her resources, and all her airs of pert pretension and underbred finery (s. 337).	Trochu povýšená, vulgárna stvora, aj s jej pánom E. a caro sposo a jej vnútorným bohatstvom a celým nádychom drzej pompeznosti a nekultivovanej jemnosti (s. 223).	Nevychovaná horenoska aj so svojim pánom E. a svojou drahou polovičkou, aj so svojimi zdrojmi a s celou svojou drzou pretvárkou a nekultivovanou parádou“ (s. 285).

V tomto príklade sme sa zamerali na preklad talianskeho výrazu „caro sposo“. Po hľadaní bližších informácií sme zistili, že slovo „caro“ znamená „drahý“ a slovo „sposo“ znamená „manžel“. V prípade Mihalkovičovej prekladu ide teda o správne riešenie, keďže prekladateľka použila výraz „svojou drahou polovičkou“. V prípade Vilikovskej však nie sme úplne stotožnení s jej rozhodnutím. Rozhodla sa ponechať pôvodný výraz „caro sposo“, nepreložila ho do slovenčiny a taktiež čitateľovi nevysvetlila, čo znamená. Mohla použiť napríklad

² <https://www.quark.sk/co-su-endonyma-a-exonyma/>

poznámku pod čiarou, keďže nie všetci čitatelia vedia, čo tento taliansky výraz znamená.

Druhý príklad:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
<p>“Oh! Leave all that to me. Only give me a carte-blanche. – I am Lady Patroness, you know” (s. 432).</p>	<p>„Och, no nechajte na mňa. Dajte mi iba carte blanche. Som patrónkou, viete“ (s. 284)</p>	<p>„Ó, nechajte to všetko na mňa. Len mi dajte voľnú ruku. Viete, som Matka Patrónka“ (s. 366).</p>

Tu sme sa zamerali na francúzsky výraz „carte-blanche“. Vilikovská sa týmto neznámym výrazom vyrovnala rovnako ako s predchádzajúcim. Ponechala ho v jeho originálnom tvare a opäť bez vysvetlenia, hoci v tomto prípade si myslíme, že bolo naozaj dôležité objasniť čitateľovi, čo tento neznámy výraz znamená. Mihalkovičová sa rozhodla preložiť výraz „carte-blanche“ a použila slovenský výraz „voľnú ruku“. Myslíme si, že zvolila naozaj vhodné riešenie daného prekladateľského problému, keďže nepoužila doslovný preklad „plná moc“.

Tykanie a vykanie

V tejto podkapitole sme sa bližšie pozreli na tykanie a vykanie medzi jednotlivými postavami. Pri čítaní prekladov bolo vidieť výrazný rozdiel medzi riešeniami obidvoch prekladateľiek. Keďže anglický jazyk nerozlišuje medzi týmito dvoma formami, bolo zaujímavé sledovať, ktorú možnosť si prekladateľky vybrali. Pri práci na tejto podkapitole sme sa snažili zistiť, ako to v skutočnosti bolo v minulosti s tykaním a vykaním medzi členmi rodiny, priateľmi alebo v spoločnosti.

Nasledujúce príklady ukazujú rozdiely a podobnosti medzi prekladmi oboch prekladateľiek. V každom z príkladov sme uviedli obojstrannú komunikáciu, aby bolo vidieť vzťahy z obidvoch strán.

Prvý príklad – Emma Woodhouseová a pán Knightley:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
“Pray, Mr. Knightley”, said Emma, who had been smiling to herself through a great part of this speech, “how do you know that Mr. Martin did not speak yesterday?” (s. 73).	„Pán Knightley,“ povedala Emma, ktorá sa usmievala pre seba počas prevažnej časti jeho prejavu, „ako viete, že sa pán Martin nevyjadril už včera?“ (s. 48).	„A prosím vás, pán Knightley,“ povedala Emma, ktorá sa v duchu zabávala takmer po celý čas, čo hovoril, „ako viete, že tam pán Martin včera nebol?“ (s. 66).

Originál	Preklad 1	Preklad 2
“Ah!” he cried, “I wish your father might be half as easily convinced as John will be, of our having every right that equal worth can give, to be happy together” (s. 570).	„Ach!“ zvolal. „Bodaj by vášho otca bolo čo len spolovice také ľahké presvedčiť ako Johna, že sme absolútne rovnocenné bytosti a máme právo byť spolu šťastní“ (s. 373).	„Ach!“ zvolal pán Knightley. „Keby sa váš otec dal presvedčiť aspoň spolovice tak rýchlo ako John, že máme plné právo byť spolu šťastní, lebo si to šťastie obaja rovnako zaslúžime!“ (s. 481).

Na uvedenom príklade môžeme vidieť vzťah medzi Emmou a pánom Knightleyom. Príklad je zo začiatku románu, keď pán Knightley zistil, že Emma bola hlavným dôvodom, prečo jej priateľka Harriet odmietla návrh na sobáš od pána Martina. Ako možno vidieť, prekladateľky sa v oboch prekladoch rozhodli pre vykание. Vykание zvolili dokonca aj v druhom prípade, v ktorom Emma a pán Knightley už tvorili pár. V čase, keď bol román napísaný, na začiatku 19. storočia, bolo celkom bežné, že manželské páry si vykali po celý život, takže prekladateľky sa rozhodli zachovať túto skutočnosť aj v preklade.

Druhý príklad – Emma Woodhouseová a pani Westonová:

Originál	Preklad 1	Preklad 2
“My dearest Emma, do not pretend, with your sweet temper, to understand a bad one, or to lay down rules for it: you must let it go its own way” (s. 151).	„Emma moja najdrahšia, nepredstierajte, so svojou sladkou povahou, že chápete zlú povahu, ani sa nesnažte stanoviť jej pravidlá; nechajte, nech si vyberá vlastné chodníčky” (s. 99 –100).	„Moja drahá Emma, je to od teba milé, no nepredstieraj, že rozumieš zlému človeku alebo dokážeš pochopiť pravidlá jeho správania: musíš to nechať tak, ako príde” (s. 130)

Originál	Preklad 1	Preklad 2
“I have really for some time past, for at least three months, cared nothing about him. You may believe me, Mrs Weston. This is the simple truth” (s. 485).	„Naozaj som v poslednom čase – aspoň tri mesiace – o neho už vôbec nedbala. Môžete mi veriť, pani Westonová. Taká je prostá pravda” (s. 318 – 319).	„Skutočne už nejaký čas, najmenej posledné tri mesiace, o neho nemám žiadny záujem. Môžeš mi veriť, pani Westonová. Jednoducho je to pravda.” (s. 409)

Z tohto nami sledovaného aspektu prekladu je ďalším príkladom rozhovor medzi pani Westonovou a Emmou. Pani Westonová bola Emminou vychovávateľkou dlhé roky a boli najlepšie priateľky, pre Emmu bola ako druhá matka. V minulosti bolo bežné, že Emma a jej guvernanka by si zrejme vykali, a keďže anglický jazyk nerozlišuje medzi vykaním a tykaním, obidve prekladateľky sa mohli rozhodnúť, ktorú možnosť použijú. Vilikovská sa rozhodla pre vykание v obidvoch komunikáciách, zatiaľ čo Mihalkovičová, pravdepodobne na základe veľmi blízkeho vzťahu, ktorý bol medzi Emmou a pani Westonovou, zvolila v oboch prípadoch tykanie. Každá zvolila svoje vlastné riešenie

a my sa viac prikláňame k riešeniam Zuzany Vilikovskej, keďže v slovenčine znie dosť neprirodzené, keď niekomu tykáme, ale zároveň ho oslovujeme „pani“.

Zhrnutie

V praktickej časti príspevku sme sa venovali analýze a porovnaniu dvoch slovenských prekladov románu Jane Austenovej *Emma*. Hlavným cieľom bolo poukázať na rozdiely a podobnosti medzi prekladmi a určiť, ktorý z nich je presnejší a adekvátnejší. Na začiatku sme vymedzili štyri aspekty a každému z nich sme venovali jednu podkapitolu. Vďaka analýze je možné bližšie sa pozrieť na rozdiely a podobnosti medzi danými slovenskými prekladmi.

Počas analýzy prekladu z roku 1999 od Zuzany Vilikovskej sme zistili, že hoci sa prekladateľka snažila sprostredkovať čitateľovi obsah presne, v jej prístupe sa vyskytlo niekoľko značných nedostatkov. Jedným z hlavných problémov bolo jej rozhodnutie nepoužívať poznámky pod čiarou na vysvetlenie neznámych slov a výrazov v preklade. Tento prístup však mohol byť pre čitateľov mätúci a nezrozumiteľný. V dôsledku toho môže byť význam niektorých častí nejasný, čo môže mať negatívny vplyv na celkový zážitok z čítania. Ďalším problémom bol preklad názvov miest. V niektorých prípadoch urobila chyby v preklade, čo mohlo viesť k strate významu alebo nezrozumiteľnosti. V prípade prekladu neznámych výrazov sa prekladateľka rozhodla ponechať cudzie slová v ich pôvodnej podobe namiesto toho, aby ich preložila. Domnievame sa, že tento prístup mohol viesť k nedorozumeniam a značnému nepochopeniu významu, keďže pre čitateľov mohli byť francúzske, španielske či talianske výrazy naozaj neznáme. V záverečnej podkapitole sa Zuzana Viliková v niektorých prípadoch zhodla s riešeniami Mihalkovičovej, ale vyskytli sa aj odlišné riešenia, ktoré však nemali výrazný vplyv na význam a porozumenie.

Druhý preklad z roku 2015 od Beáty Mihalkovičovej obsahoval, podľa nášho názoru, výrazne adekvátnejšie riešenia ako ten starší z roku 1999. Na uvedených príkladoch je možné pozorovať, že prekladateľka zvolila odlišné riešenia pri preklade, čoho výsledkom je vo viacerých prípadoch presnejší a zrozumiteľnejší preklad. Beáta Mihalkovičová dokázala mnohé prekladateľské problémy riešiť inak a poskytla lepšie riešenia. V prípade neznámych termínov ich preložila správne alebo

uviedla poznámku pod čiarou, v ktorej vysvetlila ich význam. Taktiež sa adekvátnejšie rozhodla aj pri preklade mien, názvov miest a neznámych cudzích výrazov. Ako sme už spomínali v záverečnej podkapitole analýzy, obidve prekladateľky použili v niektorých prípadoch opäť odlišné, ale aj podobné postupy pri preklade.

Analýza a porovnanie prekladov poskytujú praktickú ukážku sledovaných javov. Obidve prekladateľky mali svoj vlastný štýl prekladu a vyjadrovania odrážajúci obdobie, v ktorom bol román preložený. Na základe uvedených skutočností môžeme skonštatovať, že preklad Beáty Mihalkovičovej z roku 2008 a 2015 (reedícia) je presnejší a adekvátnejší ako preklad Zuzany Vilikovskej z roku 1999. Použitie poznámok pod čiarou, správny preklad neznámych pojmov a lepšie riešenie prekladu názvov objektov a miest prispelo k ucelenejšiemu a pre čitateľov zrozumiteľnejšiemu prekladu. Analýza poukazuje na dôležitosť starostlivého prekladu a jeho vplyv na interpretáciu literárneho diela.

Literatúra

AUSTEN, J. 1999. *Emma*. Preložila Zuzana Vilikovská. Bratislava: Media Klub, 1999. 389 s. ISBN 80-88772-90-7.

AUSTEN, J. 2003. *Emma*. London: Collector's Library, 2003. 592 s. ISBN 0-00-719663-6.

AUSTEN, J. 2008. *Emma*. Preložila Beáta Mihalkovičová. Bratislava: SLOVART, 2008. 380 s. ISBN 978-80-808-5668-7.

AUSTEN, J. 2015. *Emma*. Preložila Beáta Mihalkovičová. Bratislava: SLOVART, 2015. 502 s. ISBN 978-80-556-1464-9.

Sekundárne zdroje

GARNER, B.A. 2016. *Garner's Modern American Usage*. London: Oxford University Press, 2016. 452 s. ISBN 978-0-19-538275-4.

BRACKEN, H. 2019. *Encyclopaedia Britannica*.

WORSLEY, L. 2017. *Jane Austen doma*. Preložila Beáta Mihalkovičová. Bratislava: SLOVART, 2017. 389 s. ISBN 978-80-556-3185-1.

Elektronické zdroje

NORDQUIST, R. *Čo je poznámka pod čiarou?* [cit. 2024-05-03].

URL: <https://sk.eferrit.com/co-je-poznamka-pod-ciarou/>

DUCHKOVÁ, S. *Čo sú endonymá a exonymá.* [cit. 2024-02-03]. URL: [https://](https://www.quark.sk/co-su-endonyma-a-exonyma/)

www.quark.sk/co-su-endonyma-a-exonyma/

URL: <https://www.quark.sk/co-su-endonyma-a-exonyma/>

RECENZIE

**Sorry, I'm
booked for
today.**

POCTA
JÁNOVI VILIKOVSKÉMU
IN MEMORIAM

Heda Kubišová

***Kritika prekladu*. 2023, č. 1/2, 147 s.
Belianum, UMB Banská Bystrica.
ISSN 1339-3405.**

Širší okruh záujemcov o prekladovú literatúru by sme chceli upozorniť na dvojčíslo *Kritiky prekladu* (1/2, 2023), je komponované monotematicky a dedikované významnej osobnosti doc. Jána Vilikovského, prekladateľa, translológa a pedagóga, ktorý nás navždy opustil 5. mája 2023. Posledných desať pracovných rokov aktívne pôsobil na UMB v Banskej Bystrici (od r. 2007) na rôznych akademických postoch. Podľa slov editora prof. Biloveského: „Zaslúžil sa o etablovanie prekladateľstva a tlmočníctva na bývalej Filologickej fakulte UMB, ale aj o ďalší rozvoj tejto magickej a zároveň umeleckej disciplíny.“ Možno preto je celkom prirodzené, že bývalí kolegovia z UMB mu venovali symbolické poďakovanie in memoriam formou spomienkového čísla KP.

V Editoriáli predkladá V. Biloveský syntézu celoživotného diela prekladateľa Jána

Vilikovského, ktorý bol za preklady anglickej a americkej literatúry viackrát ocenený. Zo starších ocenení pripomíname dve z vydavateľstva Slovenský spisovateľ: a) prémia Literárneho fondu za rok 1998 v rámci Ceny Jána Hollého za preklad diela Normana Mailera *Evanjelium podľa syna*; b) prémia za rok 1999 v rámci Ceny Zory Jesenskej za preklad románu Iana McEwana *Amsterdam*. V nasledujúcom roku 2016 mu bola udelená Cena Blahoslava Hečka za celoživotné dielo. V rokoch 1992 – 1996 bol aj posledným československým a prvým slovenským veľvyslancom vo Veľkej Británii.

V úvodnej časti KP je publikovaný mimoriadne živý a podnetný rozhovor s Jánom Vilikovským, hoci odznel už dávnejšie (14. apríla 2012) v rámci cyklu Prekladateľské soirée v priestoroch ŠVK v Banskej Bystrici. J. Vilikovský prezentoval poslucháčom svoje názory na literárny kontext, hovoril o metódach prekladateľskej práce. Cenný, a najmä užitočný je publikovaný kompletný súpis prekladov J. Vilikovského. Jeho posledným prekladom (2012) bol román *Nemesis* od Philipa Rotha (orig. 2010), ktorým sa zhodou okolností obaja, autor

i prekladateľ, rozhodli ukončiť svoju profesionálnu dráhu.

Nasledujú reminiscencie Vilikovského kolegýň a kolegov (Z. Bohušovej, A. Huťkovej, M. Kováčovej), ale aj tých, ktorí k nemu najskôr vzhliadali zo študentských lavíc a neskôr sa s ním striedali za prednáškovým pultom katedry (M. Kubuš, K. Nemčoková, M. Melicherčíková, M. Djovčoš). Do tejto rubriky prispela tiež Z. Vilikovská (jeho neter, bývalá poslucháčka na UK v Bratislave, prekladateľka). Bez konkretizácie citujeme niektoré z emotívnych záverečných slov kolegov: „Ďakujeme za všetko, pán docent; Patril k tzv. „starej škole“, ktorá mala čo povedať aj dnešnej generácii adeptov prekladateľstva; Som rada, že som mala príležitosť aspoň malú časť životnej cesty ísť popri ňom; Nezabúdame na jeho erudovanosť, ale aj na vzácnu ľudskosť, na jeho dobro, ktoré je v tomto svete vzácnym javom.“

Druhá časť KP je výsledkom spolupráce editoriek A. Huťkovej a B. Vinczeovej. Zostavili výber z Vilikovského profilových štúdií (*Alúzie v preklade, Slovenské preklady Poeovho Havrana, Preklad ako proces, Premeny teórie prekladu v uplynulom storočí*), ktoré boli publikované roztratené vo viacerých periodikách. Túto časť uzatvára

prehľadová štúdia translatologičky G. Magovej *Zovšeobecnenie a syntéza v slovenskom myslení o preklade* [pôvodne publikovaná in: L. Vajdová et al., eds.: *Myslenie o preklade na Slovensku*, Ústav slovenskej literatúry SAV, Kalligram, Bratislava, 2014].

V záujme komplexného pohľadu a možností komparácie translatologického diela Jána Vilikovského zaradili editori aj dve recenzie na jeho publikáciu *Preklad ako tvorba* (1984) od popredných teoretikov prekladu D. Slobodníka a A. Keníža. Tretia recenzia z pera M. Marcinčina reflektuje teoretické dielo J. Vilikovského *Shakespeare u nás* (Slovart, Divadelný ústav, 2014), za ktorú Vilikovský získal r. 2015 Cenu Mateja Bela za pôvodné dielo.

Časopis tradične uzatvára rubrika Bodka, tentokrát ju však H. Kubišová pretransformovala na trojbodku. Mozaika dôstojne uzatvára prezentované číslo KP, (re)publikované sú tu tri spomienky a citácie z ohlasov: (1) Prekladateľ M. Kubuš na knihu *Shakespeare u nás*: „Knihu odporúčam všetkým prekladateľom, nielen zarytým shakespeareológom. Dávam jej 100 %“ (2015); (2) spomienky významných prekladateľiek a bývalých vďačných poslucháčok (pôvodne publikované v časopise

Romboid, 2023, č. 5 – 6): (a) Elena Flašková: „... vo veľkej miere sa zaslúžil o kvalitu prekladovej literatúry a vzdelávania prekladateľov na Slovensku“; (b) Eva Lukáčová: „... ostane vo mne spomienka – forever, dear Vilikovský.“

Časopis *Kritika prekladu* má už prvú dekádu svojej existencie za sebou, pri jeho zrode stáli pedagógovia z UMB V. Biloveský, M. Djovčoš a M. Kubuš, členmi vedeckej rady KP sú poprední slovenskí, ale aj zahraniční translatológovia (z Čiech, Turecka, Iránu). Žezlo šéfredaktorky, ale aj náročnú prácu v prezentovanom čísle prevzala B. Vinczeová po kolegovi M. Lašovi. *Kritiku prekladu* odporúčame do pozornosti čitateľom, ktorí majú záujem o problematiku umeleckého prekladu. Prekladová literatúra totiž významným spôsobom dopĺňa pokladnicu našej slovenskej literatúry; odnepamäti – už od čias prekladov Biblie – slúži tvorcom ako inšpiratívny zdroj a dotvára slovenský kultúrny priestor.

[Recenzia pôvodne publikovaná in: *Literárny týždenník*, 22. februára 2024, č. 5 – 6, s. 6.]

ROZHOVORY O PREKLADĚ NAOSITEÓRIA–DEJINY–PRAX

Ivan Šuša

Rozhovory o preklade, Vladimír Biloveský – Matej Laš, Belianum, UMB, Banská Bystrica, 2023, 140 s. ISBN 978-80-557-2066-1.

Translatológovia Vladimír Biloveský a Matej Laš prišli nedávno s vynikajúcou myšlienkou – zhmotniť do písomnej podoby rozhovory s prekladateľmi, vydavateľmi a odborníkmi na umelecký, odborný a audiovizuálny preklad, ktoré v ústnej podobe prezentovali na banskobystrickom podujatí Prekladateľské soirée a v rámci dialógov a výmen odborných názorov v časopise *Kritika prekladu*. Publikáciu nazvali príznačne – *Rozhovory o preklade*, aby z jej názvu bol jasný pojem dialóg – nielen ako forma zobrazovanej komunikácie, ale zároveň aj dialóg ako možnosť konfrontácie a výmeny skúseností z oblasti prekladu a prekladania. Obe spomínané aktivity sa stali neodmysliteľnou súčasťou banskobystrickej translatológie, ale súčasne aj relevantnou súčasťou širšieho slovenského a medzinárodného vedecko-popularizačného kontextu

translatológie. Najmä druhá spomínaná aktivita, teda vznik časopisu *Kritika prekladu* (2013), konštituovala serióznú diskusiu o podstate a zmysle samotnej kritiky prekladu, ako aj kvality prekladu, postavenia prekladateľa a významu prekladateľského povolania. Za desať rokov sa tvorcom časopisu podarilo vytvoriť pluralitnú názorovú tribúnu (neraz aj s protichodnými názormi na vybrané témy a preklady), a to v súlade s cieľom, ktorý si dali, citujúc spoluautora knihy *Rozhovory o preklade* Vladimíra Biloveského, „zaplniť biele miesta v danej oblasti a dotvoriť celkovú mozaiku slovenského myslenia o preklade“ (s. 7). Autorom publikácie sa tento cieľ jednoznačne podarilo naplniť – slovenskému čitateľovi, ktorým môže byť nielen odborník-translatológ, ale aj študent prekladateľstva a tlmočníctva či potenciálny záujemca o otázky prekladu, ponúkli šesťnásť rozhovorov s poprednými slovenskými, ale aj zahraničnými translatológmi, prekladateľmi z praxe a editormi.

Kniha má prehľadnú štruktúru, dobre sa v nej „pohybuje“, a teda sa aj veľmi dobre číta. Oceňujem koncepciu knihy, teda predstavenie danej osobnosti na začiatku rozhovoru,

samotný rozhovor a zoznam (resp. výber) jej prekladov na záver. Každý rozhovor sa tak stáva akousi samostatnou uzatvorenou kapitolou, ktorá však súzvučí s celkovou témou a koncepciou knihy. Takto koncipované rozhovory predstavujú jednotlivé osobnosti z hľadiska ich profesijného zamerania, teda ich profil spolu s nosnou „názorovou zložkou“, ktorú predkladajú formou odpovedí na konkrétne, neraz celkom špecifické otázky. Rovnako kvitujem, že aj napriek odbornej profilácii zostavovateľov, t. j. anglický jazyk a kultúra, dali v publikácii priestor aj prekladateľom z iných jazykov, aj keď dominantnou východiskovou kultúrou ponúkaných rozhovorov, resp. textov, je nepochybne anglo-americká (čo však reflektuje aj aktuálnu situáciu v preklade). Do knihy sa dostali osobnosti z oblasti prekladu francúzskej, ruskej, nemeckej či poľskej literatúry – a to v závislosti od profilu daného prekladateľa (v niektorých prípadoch aj v kombinácii uvedených jazykov pri prekladateľoch, ktorí sa venujú prekladom z dvoch či viacerých jazykov, ako aj z latinčiny).

Témy jednotlivých rozhovorov sa rôznia v závislosti od respondenta, jeho prekladateľských

aktivít, charakteru diel a celkového profesijného zamerania. Otázky smerujú najmä na (ne)existenciu kritiky prekladu, názory na súčasný stav prekladu, vzťah kvalita – knižný trh, prekladateľ – vydavateľ, prekladateľ – redaktor a i. Rozhovory utvárajú či dotvárajú aj prehľad o prekladateľských aktivitách jednotlivých respondentov, sprístupňujú informácie o počiatkoch ich tvorby, ich aktuálnu prekladateľskú činnosť a prinášajú názory na vybrané preklady a ich zaradenie do slovenského recepčného kontextu.

Jeden z najkomplexnejších rozhovorov je pre mňa osobne rozhovor Vladimíra Biloveského s prekladateľkou, romanistkou, translatologičkou a editorkou Katarínou Bednárovou. Profesorku Bednárovú poznáme najmä ako znalkyňu francúzskej umeleckej literatúry, jej odpovede však výrazným spôsobom prekračujú frankofónny kontext (z tejto oblasti by som zdôraznil napríklad jej reflexiu o aktuálnej francúzskej translatológii) a týkajú sa najmä výskumu dejín umeleckého prekladu. Bednárová zdôrazňuje najmä neprebádané miesta v uvedenej oblasti (napríklad nemecky písané literatúry) a potrebu komparatívnych dejín

prekladu. Rovnako pripomína význam prípravy budúcich prekladateľov a tlmočníkov vo vzťahu k ich predpokladom, vedomostiam, zručnostiam a kompetenciám. V ďalšej časti rozhovoru sa zameriava na vydavateľskú činnosť, ale aj na vlastnú osobnú skúsenosť s editorstvom a vedením vydavateľstva umeleckej literatúry, redakčnou prácou a pod., ako aj na aktuálny stav na trhu s umeleckou literatúrou vo vzťahu kvalita – knižný trh. Bednárová jednotlivé témy rozhovoru rámcuje konkrétnymi časovými údajmi, presnými súvislosťami (opisom a analýzou) a hlavne prepája vedecký, umelecký a skúsenostný aspekt.

Cenné sú tiež názory Alojza Keníža o kritike prekladu a požiadavkách na kvalitný preklad. Keníž sa tiež v odpovediach dotýka témy vývinu vyučovania translatológie a jej aktuálneho stavu a posunov v prístupe k prekladu. Zároveň pripomína význam osobnosti Antona Popoviča, ktorý ho formoval, či Jozefa Felixa a postoja seriózneho prekladateľa k prekladateľskej praxi. Keníž kritizuje najmä trhový prístup k prekladu, ktorý „ničím neprispel k skvalitneniu prekladateľskej produkcie, ba práve naopak –

prekladá sa pomaly výlučne literatúra bez umeleckej hodnoty, takmer bulvárna“ (s. 13).

O kvalite prekladu a vlastnej prekladateľskej tvorbe, najmä o prekladoch Shakespeara a ďalších nosných osobnostiach anglickej a americkej literatúry, hovorí Jozef Kot. Básnik a prekladateľ Ladislav Šimon reprezentuje v knihe nemecký kultúrny a literárny areál. Martin Djovčoš a Martin Kubuš preto logicky smerujú otázky k náročnosti prekladu poézie, ku kritike prekladu poézie a celkovo vývinu prekladovej kultúry na Slovensku. Ján Štrasser, literát, redaktor a prekladateľ z ruskej a nemeckej literatúry, prepája v rozhovore vzťah literatúry a kultúry, odpovedá aj na otázky týkajúce sa jeho vlastnej a prekladovej tvorby. Prekladateľa a vysokoškolského pedagóga Mariána Gazdíka sponedá Marianna Bachledová, rozhovor sa viaže najmä na jeho preklady z kanadskej, americkej a anglickej literatúry a recepciu týchto prekladov. Významné skúsenosti z prekladateľskej praxe a názory na umelecký preklad po roku 1989 približuje Igor Navrátil, prekladateľ z anglickej, ruskej a francúzskej literatúry, ktorý v minulosti pracoval aj v diplomatických službách.

Eva Mládeková, ktorá sa pohybuje vo vydavateľskej sfére už viac ako päťdesiat rokov, sa v rozhovore zameriava na editorskú a redakčnú prácu, výber titulov na preklad, poukazuje aj na šance mladých prekladateľov presadiť sa vo vydavateľstvách. Konkrétne rady a skúsenosti z prekladateľskej, editorskej a redakčnej práce E. Mládekovej môžu byť nápomocné najmä mladým čitateľom monografie Všíma si najmä „doslovizmus, krčovitité mapovanie originálu, množstvo ukazovacích zámen, zlý slovosled, nesprávny výber jazykových prostriedkov, kostrbatosť“ (s. 26). Vlastnú bohatú prekladovú tvorbu z detskej literatúry (z ruštiny, angličtiny a arménčiny), vývin a aktuálny stav tohto žánru prezentuje Oľga Královičová, ktorá sa preslávila hlavne ako prekladateľka Harryho Pottera.

Matej Laš predstavuje mediálne známeho prekladateľa, publicistu, blogera i fotografa Sama Marca, ako aj českého prekladateľa, tlmočníka a vydavateľa Miroslava Poštu, ktorý sa prioritne zaoberá audiovizuálnym prekladom. Najmladším respondentom je však Marián Kabát, špecializuje sa na využitie technológií v preklade, strojový preklad a lokalizáciu softvérových produktov.

V rozhovore, ktorý vedie Lukáš Bendík, približuje Kabát pojem lokalizácia a lokalizačný proces. Za originálne považujem aj predstavenie dvoch zahraničných prekladateľov – prekladateľa slovenskej literatúry do angličtiny Johna Minahana a iránskej translatologičky a vysokoškolskej pedagogičky Farzaneh Farahzadovej.

Ako vidieť z koncepcie tejto knihy, vybraných tém a vzájomných súvislostí na osi teória – dejiny prekladu – prekladateľská prax je veľa. *Rozhovory o preklade* ponúkajú kvalitnú lektúru pre záujemcov o translatológiu vrátane (a najmä) budúcich prekladateľov a tlmočníkov, ktorých vychovávame na našich univerzitách.

ANTOLÓGIA SÚČASNEJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY V PREKLADE DO TALIANČINY

Zuzana Kubusová

Antológia súčasnej slovenskej literatúry / Antologia della letteratura slovacca contemporanea. Nemčíková, Zuzana – Šuša, Ivan (Eds.), Roma (Rím): Istituto Slovacco, 2023, 172 s.

Editori a spoluprekladatelia dvojazyčnej publikácie *Antológia súčasnej slovenskej literatúry / Antologia della letteratura slovacca contemporanea* (2023) Zuzana Nemčíková a Ivan Šuša sú slovakisti a talianisti, ktorých profesijné pôsobenie je úzko späté s dvoma silnými slovakistickými centrami v talianskom akademickom prostredí. Mgr. Zuzana Nemčíková, PhD., pôsobí od roku 2008 ako lektorka slovenského jazyka na Rímskej univerzite Sapienza. Venuje sa prioritne výučbe slovenského jazyka ako cudzieho jazyka, no jej aktivity sa dotýkajú aj prekladu, lingvistiky moderných jazykov, literatúry a kinematografie. Doc. PhDr. Ivan Šuša, Ph.D., pôsobil ako lektor slovenského jazyka a kultúry Ministerstva školstva SR na Univerzite Orientale v Neapole a na

Bolonskej univerzite (DIT UNIBO) vo Forlì. Momentálne vyučuje taliansku literatúru a kultúru na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave ako docent na tamojšej Katedre romanistiky. Vo svojej výskumnej oblasti sa venuje najmä slovensko-talianskym medziliterárnym vzťahom, literárnej komparatistike a umeleckému prekladu. Spomeňme, že v rámci spolupráce lektorov vznikla nedávno aj vysokoškolská učebnica slovenského jazyka v taliančine *Corso di lingua slovacca* (Milano: Hoepli, 2022). Odborná orientácia oboch akademikov podnietila aj vznik antológie o súčasnej slovenskej literárnej produkcii.

Publikácia *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca contemporanea* je spoločným projektom lektorátu Rímskej univerzity Sapienza pod vedením Zuzany Nemčíkovej, lektorátu Bolonskej univerzity vo Forlì Ivana Šušu a občianskeho združenia Eleuzína. Aktívne na ňom participovali aj talianski absolventi a doktorandi slovakistiky oboch pracovísk. Antológiu vydal v roku 2023 Slovenský inštitút v Ríme a finančne ho podporil honorárny konzul Slovenskej republiky pre región Emilia-Romagna so sídlom vo Forlì Alvaro Ravaglioli.

Autori v úvode informujú, že motivácia napísať antológiu vznikla po pozitívnom ohlase talianskeho publika, ktorý vzbudila prezentácia súčasnej slovenskej literatúry na festivale *Literary maps/Mappe letterarie* v sicílskej Catánii v roku 2022. Ide o jeden z mnohých dôkazov, že talianskemu čitateľovi a divákovi je naša literárna tvorba a kultúra blízka, aj keď stále menej známa. (Pripomeňme, že Slovensko má pravidelné zastúpenie na knižných festivaloch v Taliansku, napr. v Bologni, slovenskí literáti sú častými hosťami na knižných akciách v rámci lektorátov slovenského jazyka a kultúry vo Forlì aj v Ríme a nemožno opomenúť ani činnosť tamojšieho Slovenského inštitútu v Ríme. Plodná je aj prekladová produkcia slovenských kníh do taliančiny podporovaná Slovenským literárnym centrom a v neposlednom rade sa súčasnú slovenskú literatúru darí zviditeľňovať aj vďaka odborným časopisom a zborníkom.)

Výber textov uverejnených v antológii podliehal viacerým kritériám. V úvode publikácie sa dozvedáme, že jedným z primárnych kritérií bolo generačné vymedzenie autorky či autora (antológia sa venuje spisovateľom strednej alebo mladšej generácie)

a ich významu v rámci súčasného literárneho diania. Tvorcovia antológie tiež prihliadali na kvality literárnej tvorby, ocenenenej kritikou na domácej scéne či v zahraničí, taktiež na reprezentáciu samotného spisovateľa/-ky na literárnych akciách v Taliansku (či v iných krajinách). Je vhodné spomenúť, že do antológie sa dostali aj texty autoriek a autorov, ktorí mali alebo majú priamu skúsenosť so životom v Taliansku. Konkrétne ide o Ivanu Dobrakovovú, ktorá žije v Turíne, a Petra Bilého. Dôkazom dobrých kolegiálnych a profesijných vzťahov medzi lektorátmi slovenského jazyka a kultúry v Taliansku a slovenskou literárnou scénou je aj fakt, že viaceré z prekladov vznikli v priamej konzultácii so spisovateľmi.

Z pohľadu didaktického zamerania neoceniteľným kladom publikácie je to, že talianske preklady vytvorili bývalí študenti slovenského jazyka na lektorátoch vo Forlì a v Ríme pod odborným vedením skúsených pedagógov, autorov antológie Z. Nemčíkovej a I. Šušu. Tí do projektu vstúpili aj ako spoluprekladatelia. Slovenské lektoráty v Taliansku tým potvrdzujú pokračujúcu aktívnu prekladovú činnosť. Vďaka dvojjazyčnému vyhotoveniu textov

predstavuje antológia podnetný učebný materiál, vhodný pre talianskych študentov slovenského jazyka a kultúry, ako aj pre slovenských študentov talianistiky pri výučbe dejín súčasnej slovenskej literatúry a umeleckého prekladu.

Materiálovou bázou antológie sú diela od siedmich slovenských autoriek: konkrétne Zuzany Husárovej (1983), Márie Ferencuhovej (1975), Kataríny Kucbelovej (1979), Ivany Dobrakovovej (1982), Jany Beňovej (1974), Marje Holecycovej (1988), Vladislavy Fekete (1973) a štyroch autorov: Michala Habaja (1974), Petra Bilého (1978), Michala Hvoreckého (1976) a Mareka Vadasa (1971). Autori publikácie viditeľne vybrali jednotlivé texty s cieľom obsiahnuť žánrovú a tematickú pestrosť. Antológia totiž obsahuje rozmanité básne, beletristické ukážky a v neposlednom rade sa dotýka aj súčasnej slovenskej dramatickej tvorby. Ak rozsahová kapacita umožnila zaradiť do výberu viacero básní od jednej autorky či autora, tak dĺžka prozaických a dramatických textov bola upravená, aby reflektovala významový celok ukážky.

Publikácia je rozdelená do dvanástich častí vrátane úvodu. Každú z častí uvádza krátky medailón o spisovateľke

či spisovateľovi, ktorý taktiež obsahuje chronologický prehľad ich literárnej tvorby. Básnický výber v publikácii *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca contemporanea* otvárajú básne od Michala Habaja, dve zo zbierky *Caput Mortuum* (2005) a jedna zo zbierky pomenovanej priamo po autorovi – *Michal Habaj*. Nasledujú tri básne od Petra Bilého zo zbierky *Nočné mesto* (2009). Poetickú tvorbu slovenských ženských autoriek reprezentujú preklady troch básní zo zbierky *Hyper* (2021) od Zuzany Husárovej a tri básne zo zbierky *Imunita* (2016) od Márie Ferenčuhovej. Z tvorby Kataríny Kucbelovej má čitateľ možnosť prečítať si dve básne zo zbierky *Vie, čo urobí* (2013), ako aj v čase vydania antológie ešte nepublikovanú báseň *Emauzy (tretia kázeň)*. Básnickú tvorbu K. Kucbelovej v antológii dopĺňa úryvok z jej prozaického debutu *Čepiec* (2019). Z románovej tvorby Michala Hvoreckého si autori publikácie zvolili na preklad úryvok z románu *Tahiti: Utópia* (2019), doplnený o poviedku *Siedmy kontinent*, ktorý M. Hvorecký uverejnil v denníku *SME* v decembri 2021. Publikácia ďalej ponúka úryvok z románu *Pod slnkom Turína* (2021) a *Bellevue* (2010) od Ivany Dobrakovovej,

dva úryvky z románu Mareka Vadasa *Liečiteľ* (2006), a taktiež dva texty od Jany Beňovej. Konkrétne ide o úryvok z knihy *Dvanásť poviedok a Ján Med* (2015) a časť románu *Flanérova košeľa* (2020). Prozaický výber textov uzatvára prológ z knihy *Mariotovi dediči – Predurčenie* (2010) od Marje Holecycovej. Na záver publikácie zaradili I. Šuša a Z. Nemčíková ukážku súčasnej dramatickej tvorby, pasáž divadelnej hry *Krátke spojenia* (2009) z pera Vladislavy Fekete.

Publikácia s názvom *Antológia súčasnej slovenskej literatúry/Antologia della letteratura slovacca contemporanea* predstavuje podnetný prierez tvorbou strednej a mladšej literárnej generácie na Slovensku. Obsahom vhodne a kvalitne zvolený materiál sľubuje uplatnenie publikácie v rámci výučby literárnych a prekladových predmetov na pracoviskách slovakistiky a talianistiky. V neposlednom rade aj vďaka bilingválnej komplementarite uverejnených textov má antológia potenciál zaujať širšiu literárnu verejnosť na Slovensku aj v Taliansku.

AKTUALITY

ZIMNÁ ŠKOLA PREKLADU

Zimná škola prekladu je vzdelávacie podujatie určené pre študentov, profesionálnych prekladateľov a všetkých záujemcov o prekladateľskú prax. Jej prvý ročník sa uskutočnil vo februári 2024 s rôznorodou ponukou workshopov, prednášok a diskusií. Účastníci mali možnosť zdokonaľiť svoje prekladateľské zručnosti, oboznámiť sa s najnovšími trendmi v preklade a vymieňať si skúsenosti s kolegami z celého sveta. Zimná škola prekladu je skvelou príležitosťou na profesionálny a osobnostný rast v príjemnom a inšpiratívnom prostredí. V nasledujúcich riadkoch prinášame slová organizátorského tímu o tom, ako to všetko prebehlo.

Ako vznikla Zimná škola prekladu?

Patrícia Hatiarová

Zimná škola prekladu vznikla z potreby vytvoriť podujatie pre študentov a študentky, ktoré by malo všetko – prednášky, diskusie, workshopy, ale aj čas na zábavu a vzájomné spojenie.

Celá myšlienka sa rodila v hlavách mnohých ľudí. Prihlásila som sa na Sokratov inštitút a napriek tomu, že som ešte nemala v hlave konkrétny nápad, vedela som, že sa chcem venovať aktivizácii a prepájaniu študentstva. Spúšťačom tejto témy bola moja skúsenosť z vyučovacej hodiny, na ktorej bola aj študentka zo Španielska – prišla cez projekt Erasmus+, a po vyučovaní sa bola ospravedlniť učiteľovi, že ako jediná odpovedala na jeho otázky. Takto by to ale nemalo byť.

Do vznikajúceho projektu sa zapojila Ivana Božiková, a keď sme sa o prípadných aktivitách rozprávali s vyučujúcimi, dostali sme nápad obnoviť tradíciu Letnej školy prekladu. Postupne sme získavali ľudí do tímu, až sa nám podarilo vytvoriť skupinu nadšencov a nadšenkýň, čo pre mňa znamenalo, že to so slovenským študentstvom nie je také márne, ako to na hodine s erasmáčkou vyzeralo.

Ciele boli od začiatku pevne stanovené – prepojiť komunitu študentov a študentiek prekladu a tlmočenia, zaktivizovať a zapojiť študentov a študentky do vytvárania podujatia a uľahčiť všetkým prechod zo školských lavíc do praxe. A tak sa hlúčik aktivistiek a

aktivistov pravidelne stretával od septembra až po január – a z týchto stretnutí vzišlo trojdňové podujatie s vyše 30 odborníkmi a odborníčkami a ich skúsenosťami darovanými študentstvu, so štyrmi workshopmi, pričom každý z nich bol zameraný na iný aspekt prekladu a tlmočenia, s dvomi prepájajúcimi aktivitami, so sobotnou párty a s víkendom plným príležitostí vytvoriť nové priateľstvá a spolupráce.

Napriek tomu, že to bolo to najťažšie, čo sme spolu zažili, stálo to za to. Keď teraz kráčame po (nielen) našich univerzitných chodbách, stretávame kamarátov a kamarátky, nie bezmenných spolužiakov.

Organizácia

Ivana Božiková

S Patríciovou sme sa dohodli, že ako prvé vyriešime záležitosti spojené s organizačným tímom. Preto sme už v letných mesiacoch napísali na Facebook status, že hľadáme študentstvo, ktoré nám s podujatím pomôže. Namiesto študentstva sa však začali hlásiť (nielen) naše vyučujúce, že rady na podujatí vystúpia a pomôžu s čímkoľvek budeme potrebovať. (Bolo to krásne a ešte raz im ďakujeme.) Tak teda zmena plánu. Zjavne budeme riešiť najprv hostky a hostí, a až potom tím. Chyba. Zostarli sme pri tom o päť rokov, mali žalúdočné vredy a PTSD, až kým sme nenašli členky a členov organizačného tímu, ale to už predbieham.

Späť k programu. Jeho tvorba sa začala dosť romanticky, takže som už vtedy mohla čakať, že sa to skončí traumou. Veď sa aj hovorí, že dobré čakáš a zle príde. Aspoň tak vravieval bývalý kolega zakaždým, keď som prišla do práce. V každom prípade sme program začali tvoriť v parku Ľudovíta Štúra na tráve pri jedení kebabu. Nemali sme žiadnu predstavu, nieto ešte štruktúru. Len tak náhodne sme rekapitulovali nám známe mená z translatologickej obce a súčasne navrhovali témy ich príspevkov. Do hodinky ich bolo okolo tridsať, a hoci to znie ako relatívne vysoké číslo na víkendové podujatie, boli sme si isté, že nás polovica odmietne. Ďalšia chyba. Odmietol jeden a v konečnom dôsledku sa do programu niekoľkí ešte aj pridali. Vznikol tak zoznam mien a tém nabitý ľuďmi z akadémie, praxe a študentstvom. Následne sme sa dohodli, ktorá bude koho kontaktovať, čo je pre introvertku približne taký stres, ako keď sa na prvej hodine tlmočenia dozviete, do čoho ste sa

to vlastne namočili. Nejakto sa to však podarilo prežiť, väčšina pozvanie prijala a medzičasom sa začali ozývať aj ľudia do organizačného tímu (tu budem aj menovať, lebo si to naozaj zaslúžia): Simona Nagyová, Samuel Malý, Viktória Slušníková, Viktória Vasiľovová, Armand Majer, Mária Vitoslavská a Barbora Dekanová. Všetci títo ľudia si vzali na plecia oblasť, ktorej sa nasledujúce mesiace venovali, a zvládli to perfektne. Nie so všetkými sme to dotiahli až do finálnej fázy, ale to je v poriadku.

Ukázalo sa, že keď dáte bokom hierarchiu a svoju asociálnu povahu, funguje to. Nikdy som neverila, že to poviem, ale teraz, introverti/-ky, veľmi dobre čítajte, naozaj by sme to nezvládli, keby sme neboli taká dobrá partia. A možno zvládli, ale teraz by som tu pri spomienke na celý proces nesesedela s úsmevom na tvári.

Čo sa dialo na Zimnej škole prekladu?

Viktória Slušníková

Piatok

Prípravy na ZŠP, také tie naozajstné, nie „iba“ plánovanie, brainstorming, písanie mailov či ukladanie myšlienok na papier, sa započali už počas piatkového rána. Chodili sme hore-dole, doprava i doľava, vychodili sme diery do ponožiek a zodrali podrážky na topánkach. Prenášali sme stoly, stoličky, lepili plagáty, upratovali, chystali miestnosti, zatiaľ čo čas plynul ako voda, pomaly, nemilosrdne, nezadržateľne sa ručičky hodín blížili k druhej hodine, na ktorej sa nakoniec na krátky okamih zastavili a prah dverí filozofickej fakulty prekročili prví návštevníci.

Zimnú školu prekladu sme oficiálne odštartovali diskusiou s Martinom Djovčošom a Mariánom Kabátom, ktorí nám ľahko a zrozumiteľne porozprávali o (ne)dôležitosti kontaktov. Po krátkej prestávke nás potrápila Dominika Javorová slovenskou interpunkciou, Marián Andričík s nami objavoval zákutia umeleckého prekladu a nakoniec sme za piatkom dali bodku v Záhrade, kde si mudrovacie sily zmerali Martin Djovčoš s Matejom Lašom.

Sobota

Sobotné ráno sa započalo diskusiou. O svoje skúsenosti sa s nami podelili Katarína Hajabáčová, Simona Nagyová a Karin Korkutata, od ktorých sme sa dozvedeli, ako sa dostať z lavíc do praxe. Samuel Malý nám na workshope predstavil posuny v intersemiotickom preklade, a nezostali sme iba pri teórii, o deviatej sme si zatlmočili s Jánom Tupým. Doobeda sa nám predstavili aj prekladateľské agentúry Transcreate, Otago a Translata. Pred obedom sme sa zoznámili s časopisom *Verzia*, občianskym združením DoSlov a uličkami komentovaného prekladu nás previedol Lukáš Bendík. Po obede sme si opäť ponamáhalí mozgové závity. Začali sme tajomstvami umeleckého prekladu, s ktorými sa nám zdôverili Paulína Šedíková Čuhová, Marianna Bachledová a Barbora Vinczeová. Matej Laš nám predstavil kritiku prekladu, následne Martin Feník demonštroval teoretické poznatky na videohre a Ján Gavura nám porozprával, ako sa bojuje s vydavateľskými a redaktorskými výzvami. Podvečer sme sa pustili do tlmočenia z/do posunkového jazyka s Barbarou Randuškovou a Michalom Heftym. Na záver sme sa bližšie zoznámili s vydavateľstvami Grada, Ikar a Brak. Tu sa to ale neskončilo. V Urban Spot-e sme sa zapotili pri kvíze a následne aj na parkete.

Nedeľa

V nedeľu nás Katarína Absolonová zoznámila s prekladateľskou spoločnosťou a jej pridanou hodnotou. Marián Kabát nám predviedol, čo dokáže AI a aké sú jej možnosti využitia v preklade. O vplyve skúsenostného komplexu na tlmočníka nám porozprávala Viktória Vasilovová a Vítězslav Vilímek nám priblížil tlmočenie u lekára. O nepriamom preklade a možnostiach jeho využitia vo videohrách sme si vypočuli od Kataríny Bodišovej a na prednáške Mateja Laša o úskaliach titulkovania pre streamovacie platformy miestnosť praskala vo švíkoch. Milan Velecký nám predstavil komunitnú lokalizáciu na Slovensku a pred obedom sme cestovali s Patríciovou Holíkovou a prekladom po Južnej Amerike. S Máriou Koscelníkovou sme sa zase ponorili do sveta lokalizácie videohier. A čo bolo ďalej? Konečná bodka za celým víkendom. O dvanástej sme sa s ťažkým srdcom museli rozlúčiť a brány Zimnej školy prekladu sme (nie však nadhlo) zavreli.

A aké ste mali z toho pocity?

Viktória Slušníková

Nič sme nenechali na náhodu a od hostí i návštevníkov sme si vypýtali spätnú väzbu, z ktorej sme sa dozvedeli, že:

ocenili ste workshopy:

„Tlmočnický workshop, bolo to zábavné aj prínosné a z rečníka som mala priateľský pocit.“

„Čiarky boli zaujímavé, i keď veľmi rýchle a informačne nasýtené. Rozhodne som sa tam však niečo naučila.“

„Najviac ma zaujal workshop Pán posunov, keďže som dovtedy o intersemiotickom preklade veľa nevedela a iba trochu som tušila, čo si pod tým pojmom úplne predstaviť. Každopádne po tomto workshope mi príde koncept veľmi zaujímavý a v budúcnosti by som sa mu chcela povenovať viac.“

„Preklad prozaického textu, vedúci workshopu bol neskutočne super.“

zaujali vás i prednášky:

„Je ťažké vybrať, keďže takmer všetky boli naozaj skvelé, no asi prednáška od M. Veleckého o komunitnej lokalizácii na Slovensku. Bola jednoduchá na pochopenie, no poskytla užitočné informácie, autor v nej zdôraznil veľa bodov, o ktorých sa nehovorí, no malo by sa. Bola aj užitočná pre ľudí, ktorí by radi začali s lokalizáciou videohier, no nevedia, kde začať a získať podporu a pomoc.“

„Ťažko vybrať len jednu. Viaceré boli nasýtené mnohými cennými informáciami.“

„Prednáška o tlmočení z/do posunkového jazyka. Vo všeobecnosti som toho o posunkovom tlmočení nevedela veľa, preto to pre mňa bolo obohacujúce. Veľmi sa mi páčilo, že sme mohli takéto tlmočenie vidieť aj v priamom prenose.“

páčili sa vám aj večerné programy:

„Sieťovanie hodnotím veľmi pozitívne, aj keď je to pre niektorých vystúpenie občas z komfortnej zóny. Aktivity v piatok v Záhrade boli úplne skvelé, naozaj sa mi páčil zoznam úloh, ktoré sme mali splniť.“

a nezľakli ste sa ani nového prostredia či ľudí:

„Viac takýchto organizovaných podujatí!!! A možno popostrčiť introvertov, ako som napríklad ja, ktorá sa bála niekedy prihovoriť hosťom a účastníkom.“

„Mne osobne sa najlepšie sieťovalo v Záhrade a v Urbane. Bola to taká príjemná neoficiálna atmosféra.“

okrem toho, že ste nás pochválili:

„Odvedli ste obrovský kus práce a myslím, že to videli/vedeli oceniť viacerí, ak nie všetci, čo sa zúčastnili na ZŠP. KAA má byť na čo (koho) hrdá. Naozaj. Aj keď mňa osobne štúdium prekladateľstva a tlmočníctva úplne obišlo a nenašla som sa v tom, akciu som si nadmieru užila a určite prídem aj na ďalší ročník.“

venovali ste nám aj milé slová:

„Keďže v organizačných štruktúrach ZŠP sú naši najlepší študenti, vedel som, že príprava takejto významnej akcie je v dobrých rukách. Na to, že išlo o pilotný ročník, ste to zvládli priam ukážkovo a som na vás naozaj hrdý.“

či povzbudenia:

„Ďakujem veľmi pekne, bolo to krásne zorganizované a je to asi jediné podujatie PaT, ktoré poznám (okrem Hieronymových dní), na ktorom sa môžu zúčastniť aj študenti, a myslím si, že nám to všetkým dalo veľmi veľa. Ešte raz jedno veľké ďakujem, že som sa mohla zúčastniť a verím, že v tom budete pokračovať aj naďalej.“

„Celé podujatie bolo skvele zorganizované, určite to vyžadovalo veľa úsilia a času, ešte raz ďakujeme. Bolo to veľmi inšpiratívne a naučila som sa veci z praxe, ku ktorým sa na hodinách nie vždy dostaneme. Dúfam, že sa Zimná škola prekladu bude konať aj na budúci rok.“

poskytli ste nám dôležité postrehy:

„Chýbala mi prednáška/diskusia na tému prekladania dabingov. Mnoho prednášok by potrebovalo dvojnásobok času (najmä nedeľné) na lepšie preniknutie do témy. Ďakujem veľmi pekne za možnosť načerpania nových skúseností a informácií z prekladateľského prostredia.“

a mnohí z vás prišli aj so zaujímavými nápadmi:

„Matej Laš musí prednášať v aule. My z UMB, čo sme si ho zažili, tak sme si chytali miesta už hodinu dopredu (obrazne povedané). Študenti z iných univerzít po jeho vystúpení v Záhrade už vedeli, že musia spraviť to isté. Ale teraz tá vážna odpoveď. Veľmi zaujímavé prednášky a diskusie sa prekrývali s ďalšími zaujímavými. Nevieť, ako by sa to dalo zmeniť tak, aby to vyhovovalo každému. Možno nejaká forma online prenosu.“

„Navrhla by som (v prípade budúcich ročníkov) živé streamovanie prednášok pre tých, ktorí sa podujatia z nejakého dôvodu nemohli zúčastniť osobne. Všetky prednášky by sa mohli online streamovať, napr. cez YouTube, a po skončení Zimnej školy aj zostať trvalo nahraté na internete, aby sa k tomu mohol ktokoľvek neskôr vrátiť, zostane to ako archív. GDPR by sa mohlo vypisovať online, nie na papier, ušetrilo by to čas, každý by si napr. naskenoval QR kód s odkazom na formulár.“

Za všetky spätné väzby vám ďakujeme.

Naša vízia do budúcnosti

Simona Nagyová

Zimnou školou prekladu sa naše aktivity nekončia. Momentálne nás čaká tvorba zborníka, kde budú zaznamenané príspevky, ktoré na ZŠP odzneli. Určite máme v pláne urobiť zo Zimnej školy prekladu tradíciu a stretávať sa na pôde Univerzity Mateja Bela každý rok.

Naďalej budeme pokračovať v tvorbe podcastu Sa zobud'! a zároveň zakladáme študentské občianske združenie s rovnakým názvom, ktorého cieľom bude, ako už samotný názov napovedá, aktivizácia študentstva (prekladu a tlmočenia) počas celého roka prostredníctvom aktivít, ako sú prednášky a workshopy, knižné swapy, krsty prekladov študentov a študentiek atď. Do štruktúr o. z. by sme radi zapojili študentstvo zo všetkých univerzít, kde sa na Slovensku prekladateľstvo vyučuje, aby sme vytvorili platformu pre každého a každú so záujmom organizovať a aktivizovať svoje okolie a zabezpečili, že vzťahy a komunita sa budú budovať a utužovať aj na jednotlivých univerzitách.

Okrem organizácie vlastných podujatí budeme prostredníctvom

sociálnych sietí Sa zobud'! informovať aj o iných udalostiach súvisiacich s prekladom a tlmočením. Na webe (ktorého tvorba je tiež ešte v procese) plánujeme v budúcnosti predávať vlastný translátologický merch, písať záznamy z podujatí, ktoré budú spolu so zvyškom webu prekladané do všetkých vyučovaných cudzích jazykov – prekladať budú, samozrejme, študenti a študentky, ktorým touto formou poskytneme prekladateľskú prax. Keďže by sme radi vytvorili priestor aj na tlmočnickú prax, zamýšľame sa nad možnosťou streamovania a simultánneho tlmočenia prednášok prostredníctvom online platforiem.

Možnosti sú naozaj rozsiahle a vďaka pozitívnej spätnej väzbe a skvelej skúsenosti s organizáciou prvého podujatia sme naladené a odhodlané pustiť sa do ďalších projektov. Veríme, že občianske združenie je vhodným i prirodzeným krokom, a preto jeho aktivity budú mať pozitívny vplyv na študentskú komunitu prekladateľstva a tlmočníctva. Ako hovorí naše motto: *Jedna myšlienka spojila ľudí, ktorí sa predtým iba míňali na školskej chodbe. A jedna myšlienka spojí ľudí z najozdialenejších a najrozmanitejších kútov Slovenska.*

ŠUFLÍK 2023

Barbora Vinczeová

Aj v roku 2023 sa uskutočnila každoročná študentská súťaž v písaní básní v anglickom jazyku *Šuflík*. Študentky a študenti sa do nej zapájali vlastnou tvorbou, ktorá je zaujímavá, inovatívna a vždy prekvapí. Za tvorivé príspevky sme ocenili tri študentky a na nasledujúcich riadkoch prinášame ich tvorbu. Lenka Havjarová získala prvé miesto za báseň *The carnival of play pretend*; Paulína Božgaiová obsadila druhé miesto s básňou *The art of imperfection* a tretie miesto v tejto súťaži udelila porota Martine Eaves za báseň *The Loss*. Víťazkám blahoželáme a tešíme sa na nasledujúci ročník.

The carnival of play pretend

Lenka Havjarová

*Everyone owns a closet
full of masks carefully stacked
And each day we get prepared
for the carnival of play pretend*

*Me, I own a thousand
painted in the guise of night
One for each shred of integrity lost
during the masquerade ball of life*

*Oceans of masks in which I'm
drowning
and now I keep on asking
Who am I?*

*An enigma to myself
yet the most versatile of companions*

*For you, a shoulder to cry on
For you, a hollow vessel
to fill with all your aches*

For you, whatever your heart says

*So as my mind sets ablaze, I smile
and as the woe devours me, I smile
w i d e r*

The art of imperfection
Paulína Božgaiová

*How could I transform you
Into words? Poetry's a lie,
It could never express
The spark in your eyes.*

*Even though I try
To paint you in these lines,
Poetry's but a reflection,
It distorts the way you smile.*

*I carve you with these syllables
But the sculptures are stone-cold,
They lack your warmth, your voice,
Yet I still have to mould, mould,
mould.*

*Writers are self-indulgent beings;
We just want to bring
Memories in decay back
To life – by bleeding ink.*

*And though I keep losing
Parts of you in translation,
Remembering you is worth
Creating the art of
Imperfection.*

The Loss
Martina Eaves

*The lights are dim,
music is blasting.*

*Arena buzzing,
she is fantastic.
She is her hero,
SHE is my hero,
Mummy? let's get a chocolate
marshmallow.*

*Chocolate is sweet,
but little melting,
mobile phone lights,
atmosphere belting.*

*Another tune,
she is her hero,
another marshmallow,
SHE is my hero.
Final tune, everyone standing,
let's clap hands,
singing and bouncing.
Come early baby girl,
avoid the crowds.
No mummy,
I want to see her dance.
She is her hero,
SHE is my hero,
ok just another marshmallow.*

*That final marshmallow...
that saved our lives.
She is her hero,
SHE is my hero...*

*The morning is dull,
Just like the skull.
It's not a nice feeling,
why is it killing?
Emotions are high,
no, you don't cry.
Spirit has gone.
And you have none,
none of the laughter,
what are you after?
Selfish feelings of loss,
what affected you most?
Isn't that wrong?
Can you be strong?
They won't come back,
It's just a memory.
Like a sweet sugar cane,
You don't really know if you cared.
Nothing but nothing can make you
prepared.*

*For the grieve and grave,
 for anything that is so rare.
 In your life full of happiness,
 laughter, and lies.
 Now be clever, who is in disguise?
 What are we hiding?
 Isn't life beautiful?
 Let's say, oh yeah,
 and then you cry,
 and become aware.
 Aware of feelings of loss.
 You are not strong!
 You are not THE BOSS!
 Where have they gone?
 Are they still here?
 Now you have none.
 None of the fear.
 None of the feelings,
 coz they have left.
 You have been robbed!
 Let's call it a theft!
 Theft of your feelings,
 cruelty and sorrow.
 How did you see what happens
 tomorrow?
 No, it's just a dream.
 Like a strawberry cream.
 All sweet and pink.
 How can you think,
 that they are still here,
 don't trust your feelings.
 The evening is dull,
 Happy memories,*

*Let's pretend, then.
 It never happened,
 they are still here,
 and everything is clear.
 No more sorrow,
 we can see tomorrow.
 Brutal and cruel,
 the morning is dull.
 Pretended smile,
 how can you dial?*

*The number is gone.
 But not on my list.
 It's just a yawn
 and a dark mist.
 The yawn of weep,
 this feeling is deep.
 You have no words.*

*The loss is a feeling.
 Just like the beginning.
 Of a new life,
 a life of sorrow and loss,
 But happiness and cross.
 Cross-feelings.*

BODKA

ANATÓMIA TRANSLAČNÉHO PROCESU

Viktória Slušníková

Textu tlčie papierové srdce, keď sa mení na myšlienku, obraz a emóciu. Počujete, ako prudko bije? Textu sa dvíha a klesá hrudník pri každom jednom nádychu, keď cez medzery medzi slovami prijíma kyslík kultúrneho priestoru. Počujete, ako dýcha? Text časom rastie a vyvíja sa. Počujete, ako šepká vždy do nového ucha? Písmená sa nám pred očami hmýria ako bunky pod sklíčkom mikroskopu. Niet pochýb o tom, že nepracujeme s mŕtvolami, nie sme mäsiari či hrobári, nenarábame s anorganickou hmotou, ale živou materiálou s vlastnou anatóniou. Sme foreznými antropológmi, poznáme i tie najmenšie chrupavky a vieme z anatomizovať telo zo slov do hĺbky. To iba niektorí ho zamordujú ešte v zárodku, následne v pohrebnom aute prevážajú studené ostatky, iba schránku, z jednej strany hranice na druhú, a potom sa ho pokúsia vzkriesiť. Neštítia sa ho preparovať, napchať vatou alebo potrieť voskom, no v takomto prípade možno konštatovať neodvratný exitus.

Textový organizmus žije za hranicami nášho spoločenstva, preto – ak ho raz vytrhneme z tejto symbiôzy s úmyslom implantovať ho tam ako bedrový kĺb či šošovky, nestačí ho iba pripojiť. Nie sme lekári, neopravujeme telá, my ich predstavujeme, občas nanovo vybudujeme. Preto okrem stavby musíme poznať aj procesy, ako fungujú všetky útroby a ako sa spájajú všetky sústavy, inak by sme sa darmo snažili vdýchnuť život bunkám z litier. Režeme telá, rozkladáme ich a opäť skladáme, niektoré časti odstránime, iné premiestnime či pridáme, alebo nanovo vymodelujeme, aby sme ich prispôsobili na život v novom biotope. A potom už len čakáme, či sa text zakorení a ujme, niekedy ho nové spoločenstvo neprijme, odmietne transplantát, ba aj celý text môže umrieť.

Väčšinou ale po anestézii precitne.

prekladatel'

переводчик

traduttore

Übersetzer

traducteur

ISSN 2729-8418